

Varför står det som det står i partiprogrammet?

Det här dokumentet handlar om Vänsterpartiets partiprogram, som antogs på kongressen den 8-12 maj 2024. Det riktar sig till dig som vill veta mer om bakgrunden till hur det är upplagt och vad det står i de olika avsnitten.

Det är ett långt dokument, som framförallt är tänkt att användas för att slå upp specifika avsnitt som läsaren har frågor om. Det kan bli en användbart för

- den som ska presentera Vänsterpartiets partiprogram, t ex i en studiecirkel
- den som vill förändra Vänsterpartiets ståndpunkt i en fråga och t ex skriver på en kongressmotion
- den som ska tolka partiprogrammets skrivningar för att förstå vad Vänsterpartiet tycker

Grundmaterialet kommer från motionsprocessen, så de delar där det fanns många motioner behandlas mycket mer utförligt än de som hade få motioner.

Innehållsförteckning

Varför står det som det står i partiprogrammet?	1
Innehållsförteckning	2
Varför tog Vänsterpartiet fram ett nytt partiprogram?	4
Övergripande politiska linjer.....	6
Det rationella svaret	6
Arbete	7
Ägande	7
Makt och hopp.....	7
Sammanhållning.....	8
Frigörelse.....	8
Ett parti som agerar	9
Förslagets form.....	11
Flera uppgifter för programmet.....	11
Disposition	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Inledning.....	14
Arbete och gemenskap	17
Arbete ger förhandlingsstyrka.....	19
Trygghet, frihet, jämlikhet	20
Frihetens hinder.....	20
Klassamhället och kapitalet.....	22
Ägandet, kapitalet och kapitalismen	22
Förhandlingsstyrka	24
Strategisk klassanalys.....	26
Övrigt	28
Kvinnors underordning	29
Ekologiska kriser.....	30
Vänsterpartiet och forskningen	31
Omställningen är också en teknisk utmaning.....	31
Klimatomställning är konkret.....	33
Omställning och ekonomisk utveckling	35
Ekosystemen och kapitalismen	38
Politikens roll	40

Breda strategier	42
En ojämlik värld	44
Rasism	45
Auktoritära högerkrafter	46
Våra svar	47
Sammanhållning	47
Strategiska reformer	51
Ekonomisk utveckling	51
Ägande	53
Vänsterpartiets grundsyn i sakfrågor	58
Ägande med helhetssyn	59
Starka försäkringar	60
Utbildning	60
Seriöst företagande	61
Infrastruktur och bostäder	63
Utveckla tekniken	64
Internationella relationer	66
Vänsterpartiet	70
Bilaga: Bifallna motioner	73

Varför tog Vänsterpartiet fram ett nytt partiprogram?

Nyckeldokumenterna för Vänsterpartiets politiska och organisatoriska utveckling på senare år är de två strategidokument som antogs av kongresserna 2012 och 2020. Det [andra strategidokumentet](#) pekar ut en stor uppgift med sin inledande mening: ”Vänsterpartiet behöver spela en ny roll och ta större utrymme i svensk politik.” Det utvecklas bland annat så här:

Vi behöver ändra spelplanen. Vi behöver skapa en politisk situation där ekonomisk förändring är inom räckhåll, för att det ska bli betydelsefullt för människor att i första hand rösta för det. Så länge människor upplever att den vägen är stängd, kommer tendensen att istället fastna i misstro mot andra människor finnas kvar. ...

Vänsterpartiets roll är att driva ett politiskt projekt som väcker ett brett, gemensamt hopp om ett bättre samhälle och inspirerar till handling. Vi behöver förändra dagordningen i debatten och vad som diskuteras vid fikaborden. Vi har bra förutsättningar att bli en stark kraft för ett sådant skifte och axla en större roll i svensk politik. För att göra det behöver vi samtidigt vara beredda att förändra oss som parti.

Mycket av det behov av förändring strategidokumentet tar upp har tydliga konsekvenser för vilket sorts partiprogram Vänsterpartiet behöver, t ex i de här styckena:

För att driva fram ett skifte i svensk politik behöver vi bygga förtroende hos många av de som idag är ideologiskt osäkra. Vi behöver ha en roll och ett tilltal som öppnar för fler att börja se sig som vänster. Många fler ska tänka på oss som sympatiska och genomtänkta och se att de kan känna sig hemma här. Fler som ogillar högern och lutar åt vänster ska känna en samhörighet med Vänsterpartiet.

Det perspektivet behöver finnas med hela tiden i det vi gör. Vi behöver se över hur vi pratar om oss själva och våra politiska förslag, så att vi både bygger entusiasm hos de som står oss nära och respekt hos de som är en bit bort samtidigt. Att vi har blivit bättre på att tala uttryckligt om de känslor och värderingar som driver oss är ett steg på vägen för att få ihop de perspektiven. Nu behöver vi fullfölja den utvecklingen i den politikutveckling som görs inom våra parlamentariska grupper. Vad Vänsterpartiet säger ska alltid vara begripligt och grundat i våra värderingar och rikta sig till medborgarna, inte fokusera på processfrågor eller på frågor som andra partier eller experter ställer.

Det behöver vara enkelt att vara vänster som du är idag. Vi vill inte bredda vänstern åt ett håll genom att stänga dörrar för andra. Du ska känna dig hemma precis som du är i vänstern, oavsett vad du äter, vilken musik du lyssnar på eller vad du gör på fritiden. Det kräver ibland en del eftertanke, för en partiförening fungerar som vilken social grupp som helst: det uppstår hela tiden små markörer som skiljer ut vilka som hör hemma här och vilka som inte gör det. Vi kan bli bättre på att se de signalerna och ta itu med dem tillsammans.

Därför behöver vi också vara bättre på att de konflikter vi tar pekar ut ett fåtal makthavare som motståndare. Vi ska medvetet använda det för att möta högerens försök att driva fram polarisering mellan vanliga människor. För att bredda stödet för en klimatomställning behöver vi till exempel visa att vi lyssnar på den som upplever höga bensinpriser som ett reellt problem och att vi har genomtänkta förslag för att en radikal omställning ska fungera för alla. [...]

Varje rörelse utvecklar ett språk för sin världsbild. Samtidigt som det gör att vi förstår världen bättre tillsammans kan det också vara en tröskel för den som är ny. Vänsterpartiet behöver vara en plats där det finns utrymme för alla att resonera om politiska frågor med sina egna ord och där vi ser det som en styrka att människor har olika ingångar och uttrycker sig olika.

Tanken på ett nytt partiprogram hade redan bubblat sedan flera år tillbaka och inför kongressen 2020 tog den dåvarande programkommissionen fram ett förslag. Det diskuterades i hela partiet och gick genom en hel motionsprocess, men pandemin gjorde att kongressen med ganska kort varsel blev tvungen att genomföras digitalt istället för fysiskt. Konsekvensen blev att kongressen behandlade och antog strategidokumentet men inte förslaget till nytt partiprogram.

Istället valdes en ny programkommission, med bara två personer som fanns kvar från den tidigare. Alla nio valdes om av kongressen 2022 och beslutade kort därefter att skriva ett helt nytt förslag till partiprogram. De gav sig ut på en omfattande turné med uppåt hundra besök i partiföreningar och distrikt för att pröva sina idéer.

Det nya förslaget släpptes i november 2023, tillsammans med ett ganska omfattande följebrev som gick igenom mycket av tankarna med förslaget. Precis som inför kongressen 2020 kom det in många motioner med både små och stora förslag till förändringar, inklusive olika former av återremiss på hela förslaget.

Programkommissionens förslag till svar på motionerna gick många av dem till mötes, med ett hundratal justeringar av programförslaget som i de allra flesta fall bifölls av kongressen. Kongressen biföll också ytterligare ett fyrtiotal motioner.

Mycket av det här dokumentet kommer handla om de besluten och varför olika förslag bifölls eller avslogs. Överlag var det små förändringar som skedde i sak, som ofta handlade om betoningar eller andra sätt att uttrycka en ståndpunkt.

För att få ett mer sammanhållet språk och disposition gav kongressen 2024 sin redaktionskommitté ett mycket bredare uppdrag än vad som varit vanligt tidigare. Målbilden var att det inte

skulle gå att se i efterhand var kongressen hade fattat nya beslut och inte. Därför skrevs i princip all ny text som skulle in i partiprogrammet om av redaktionskommittén. I många fall lades nya textstycken också in på andra platser än motionerna hade föreslagit, för att hålla ihop dispositionen. Förslaget skickades ut till ombuden, justerades utifrån den respons som kom in och antogs sedan av kongressen.

I Vänsterpartiets stadgar ligger besluten om partiprogrammet inte alls hos partistyrelsen, utan programkommission är en separat funktion med ett eget mandat:

§ 123. Programkommissionens uppgift är att stimulera till debatt om för partiet väsentliga teoretiska, ideologiska och strategiska frågor, att utveckla partiets programmatiska ställningstaganden och att lägga förslag till kongressen i frågor som rör partiprogrammet.

Inför kongressen 2024 diskuterade partistyrelsen förstås det nya programförslaget och hade en positiv grundsyn på det, men tog inte ställning för eller emot specifika motioner.

Övergripande politiska linjer

Så här presenterade programkommissionen det politiska projekt de ville uttrycka i det nya partiprogrammet:

När vi i Vänsterpartiets programkommission började vårt arbete med att ta fram ett förslag till ett helt nytt partiprogram var det med ett tydligt mål: att ge socialismen ett självförtroende och förutsättningar för att ta över initiativet från den nationalistiska högern. Verkligheten är på vänsterns sida.

Det rationella svaret

Ser vi till vilka politiska förslag som fungerar i verkligheten blir det snart uppenbart att vänsterpolitik är den rationella slutsatsen, inte bara en fin idé. Högern tvingas slå knut på sig själva för att hitta en logik i varför skolor ska ägas av riskkapitalister och varför vi inte alla människor kan få leva bra liv. Vänsterns lösningar är logiska, produktiva, omhändertagande, jämlika och ger oss bättre möjligheter att forma våra egna liv.

Vi har velat skriva ett program som börjar i det. Vi vill formulera Vänsterpartiets förslag på ett sätt som gör det enkelt och rationellt för många människor att stödja dem. Det ska vara enkelt att vara socialist och feminist.

En del i det har varit att knyta vänsterns världsbild till vardagliga erfarenheter och uppenbara problem. Vi har velat utgå från allmänt

omfattade problembeskrivningar om t ex marknadsskolan eller bankerna och ta ett steg vidare till en mer konsekvent världsbild.

Arbete

Ett av skälen till att vänsterns lösningar fungerar är att de utgår från en självklarhet som en och annan miljardär gärna vill att vi ska bortse från: att det är med arbete vi bygger framtiden.

Vi har velat beskriva det djupt mänskliga i arbetet: att svara på våra behov och att göra det tillsammans med andra. Vi har utgått från ett brett arbetsbegrepp, som kan handla om att vårda, bygga och administrera, i hemmet, på jobbet eller i föreningslokalen. Allt det arbetet behövs för att samhället ska fungera.

Idag ser vi tvärtom hur vår potential ofta stukas. Trots att vi vill och kan göra så mycket för varandra, begränsas vi hela tiden av hur arbetet organiseras. Gamla maktstrukturer delar upp oss och håller oss tillbaka på djupt orättvisa sätt.

Vi har också velat synliggöra att arbetet ger människor makt. Stannar arbetet stannar också samhället. Genom att organisera den makten kan vi bygga upp bred, folklig förhandlingsstyrka.

Ägande

Ägandet hänger tätt ihop med varför vänsterns lösningar är rationella. En av de röda trådar som går genom programmet är att kapitalets ägande är ett av de bakomliggande skälen till många av de stora samhällsproblemen idag. Marknadsskolan är ett av de tydligaste exemplen och det går att öppna fler debatter på samma tema.

Vi behöver ägandeformer som har en helhetssyn på sin verksamhets roll i samhället. Det blir inte minst tydligt i klimatomställningen, där viktiga skiften i produktionen försenas för att ägarna sätter sin egen vinst före de stora samhälleliga målen. Det märks också i att kapitalet inte kan hejda sig från att ta varje chans att kortsiktigt exploatera vår arbetskraft ytterligare lite hårdare, skära ner lite mer på välfärden och investeringarna i människor, strunta i de långsiktiga konsekvenserna av att inte bygga upp det som får samhället att fungera.

För att kunna ta god hand om människors arbetsförmåga behöver samhället tvärtom ta god hand om människor. Kapitalet är en instabil kraft som vi behöver frigöra viktiga delar av produktionen från. Därför är ägandefrågorna centrala i programförslaget.

Makt och hopp

För att förstå det politiska landskapet behöver vi konfliktperspektiv. Politiska konflikter kommer ur olika intressen och avgörs av hur mycket makt människor kan bygga upp.

Ska vänsterns politiska projekt förändra samhället på riktigt, är det därför centralt med en analys av var makten finns och vilka sorters

politiska reformer vi behöver prioritera. Det finns förstås inga enkla svar på det, men i programförslaget har vi velat lyfta fram just arbete och ägande som avgörande för maktförhållandena i samhället.

Makt och hopp hänger tätt samman. Vi har velat betona att det finns många människor som har tydliga gemensamma intressen i att frigöra sig från gamla maktstrukturer, bland annat för att det ger goda skäl till att ha hopp om förändring. Vi kan driva igenom saker trots att de som tjänar på högerens politik sitter på pengar och makt. Hoppet gör det relevant att gå och rösta, organisera sig och lägga tid på politiskt arbete.

Därför har vi jobbat mycket med att skriva om den historiska bakgrunden på ett sätt som framhåller de framsteg som gjorts. I linje med det har vi också försökt undvika att hamna i nattsvarta problemformuleringar. Det är alltid enkelt att tänka att vi ska visa precis hur allvarliga de olika problemen är, för att alla ska förstå hur viktigt det är att förändra saker. Vi har försökt gå i en annan riktning: framhålla hur folkliga rörelser kunnat förändra mycket, att organisering spelar roll. I den meningen är det relevanta alltid att glaset är halvfullt.

Sammanhållning

Vår utgångspunkt är att det finns en stor potentiell maktbas för progressiva projekt. Höger arbetar med att underblåsa splittring och mistroende. Vi har tvärtom alla skäl att försöka bygga en så bred solidaritet som möjligt mellan människor. Utmaningen är att odla förtroende och sammanhållning mellan alla de människor som har gemensamma intressen av förändring.

Det ger sitt avtryck även i hur vi skriver. När vi beskriver orättvisor försöker vi göra det på ett sätt som många kan känna igen sig i, oavsett hur mycket vi har märkt av problemen i våra egna liv. Att samla många innebär att vi måste tala till många och skapa förståelse för varandra.

Det är en utmaning eftersom människor delas upp av många olika strukturer. Vi behöver analyser av hur de uppdelningarna ser ut för att kunna frigöra oss från dem. I programförslaget har vi försökt vara omsorgsfulla med hur vi resonerar kring det, för att visa att det är klokt att välja gemenskap. Vi vill att människor med vitt skilda liv och erfarenheter ska kunna känna sig hemma i Vänsterpartiet.

Att sammanhållning är en röd tråd i programförslaget har bland annat betytt att det varit viktigt för oss att synliggöra den strategiska funktionen rasismen har haft för många högerkrafter genom historien. Vi har också försökt formulerat sakpolitiska förslag om till exempel tillgänglighet på ett sätt som visar att det är en del av en sammanhållen politik för att alla människor ska kunna leva goda liv, snarare än att göra en lista av olika förslag som riktar sig till olika grupper.

Frigörelse

En av poängerna med att göra frigörelse till en röd tråd i programförslaget är att det kan samla människor som möter ganska

olika problem i sin vardag. Maktstrukturerna begränsar de allra flesta människors möjligheter i livet på olika sätt. En vänsterpolitik som bygger social och ekonomisk trygghet öppnar tvärtom nya möjligheter att leva friare.

Den frigörelsen har flera dimensioner samtidigt. En är frigörelsen från det som delar upp oss, som står i vägen för sammanhållning och kontakt mellan människor. En annan är frigörelse från det som håller oss tillbaka, som hindrar oss att använda hela vår potential, i våra egna liv och som samhälle.

Frigörelse är en bra ingång för att prata om att det vill är något större än att leva i dagens samhälle men ta bort orättvisorna. Investeringar, trygghet och klokare ägandeformer skulle frigöra vårt arbete och bygga ett långt bättre samhälle – som i sin tur skulle låta oss leva materiellt friare liv. Att slå in på en socialistisk väg är att börja en lång utvecklingsprocess som bygger något kvalitativt nytt och friare. (ur följebrevet till programförslaget)

De gjorde också en särskild poäng av att Vänsterpartiet behövde se sig själv som ett parti som gör saker snarare än tycker:

Ett parti som agerar

Vi har velat skriva ett program för ett Vänsterparti med en större politisk roll, som agerar och genomför reformer som många människor kan respektera och stödja. Vi får med oss folk genom att vara rimliga och ha en trovärdig plan för att göra saker bättre. Det är radikalitet i handling, inte bara i ord.

Det betyder också att Vänsterpartiet behöver kunna navigera komplexa politiska situationer strategiskt. Det är något annat än att stå vid sidan av och ha en åsikt. Vi vill att partiprogrammet ska ge både tydlig riktning och ett stort utrymme för politiska ledningar på alla nivåer att agera i de situationer som uppstår. (ur följebrevet till programförslaget)

Vi vill att Vänsterpartiet ska vara ett parti vars kärna finns i det vi gör. Här är ett par exempel på vad det har betytt för oss:

- Organisering är grunden för all förändring. Vi behöver gemensamma ord för varför organisering kan bygga makt och hur vi gör det bra.
- Politisk strategi väger långt tyngre än lösa idéer om hur ett bra samhälle skulle se ut. Vi behöver en starkare gemensam begreppsapparat för hur vi vinner politiska segrar.
- Sammanhållning är en nyckelfråga i konflikten med högern. Vi behöver en gemensam förståelse för hur förtroende och misstroende fungerar, som finns med oss i allt från att möta nya medlemmar till att ta fram politiska förslag.

Syftet har varit att skriva ett program för att agera och skapa förändring i samhället, inte en ny studiecirkel om marxism och feminism. Det har

varit viktigt för oss att öppna programmet och Vänsterpartiet för fler.
(ur svaret till motion B942 m. fl.)

Alla de grundläggande poänger som beskrivs i texten ovan präglar fortfarande det färdiga partiprogrammet efter kongressens beslut.

I svaren till de motioner som på olika punkter var tveksamma till om Vänsterpartiet behövde förändras framhöll programkommissionen att strategidokumentet också ställde nya krav på partiprogrammet:

Programförslaget har sin utgångspunkt i de beslut som kongressen 2020 fattade i Strategidokumentet, som satte en tydlig riktning för vilket politiskt projekt Vänsterpartiet hoppas kunna bygga upp. Det var också den kongressen som första gången valde oss i den här programkommissionen. Skulle vi ha återkommit nu med ett programförslag som såg ut som det gamla, hade vi inte gjort det jobb kongressen satte oss att göra. (ur svaret till motion B950 m. fl.)

Det här programförslaget ser medvetet inte ut som det gamla. Det beror på många saker. Ett av skälen är de beslut vi fattade på kongressen 2020, där vi beslöt om ett strategidokument som inleddes med orden ”Vänsterpartiet behöver spela en ny roll och ta större utrymme i svensk politik.”

Det programförslag vi tagit fram handlar om att staka ut den nya rollen. Strategidokumentet har gett gott om stöd i det. Det betonar vikten av att vinna segrar och ändra spelplanen, för att ”skapa en politisk situation där ekonomisk förändring är inom räckhåll”. Det framhåller att vårt politiska projekt behöver väcka ”ett brett, gemensamt hopp om ett bättre samhälle” och inspirera till handling. Gång på gång återkommer det till poängen att allt det här också betyder att vi behöver vara beredda att förändra oss som parti. (ur svaret till motion B942 m. fl.)

Förslagets form

Följebrevet beskrev den form programkommissionen valt för partiprogrammet ganska detaljerat. Det handlade inte minst om att hjälpa alla de som ville skriva motioner att matcha den formen, så att kongressen skulle kunna diskutera politiska vägval och inte fastna i frågor om språk och var en viss skrivning borde stå.

Flera uppgifter för programmet

En av de saker som gör det till en utmaning att skriva ett partiprogram är att det är en text som behöver fylla flera helt olika funktioner samtidigt:

- Det ska både fungera som underlag för Vänsterpartiets studierarbete och vara läsbart för den som är ny i politiken.
- Det ska knyta ihop vår världsbild till en sammanhängande helhet, samtidigt som det ska vara möjligt för en kongress att ta ställning till varje led i ett resonemang.
- Det ska täcka mycket på ett begränsat utrymme, samtidigt som varje resonemang ska vara begripligt utan större förkunskaper.
- Det ska vara tydligt vad vi vill, samtidigt som det ska vara formulerat så övergripande att skrivningarna håller tio år senare.

Det kommer i någon mån alltid vara så att programmet upplevs som för ytligt av en läsare och för snårigt av en annan, för övergripande och för specifikt, för konkret och för abstrakt. Beroende på vem läsaren är kommer texten upplevas olika.

Vi har försökt skriva med djup och precision samtidigt som vi använder vanliga ord, och bara använt komplexa ord där vi upplevt att det verkligen behövts. De samhällsproblem vi tar upp ska vara enkla att känna igen, begripa och göra något åt.

Vi har använt en ganska bred palett av begrepp. Vi har velat visa att det är bra med olika perspektiv för att förstå världen, snarare än att slå fast vissa begrepp och ge dem en färdig definition. Vi tänker oss partiprogrammet som en ingång till en öppen och levande diskussion, där olika förklaringsmodeller får plats samtidigt. Vi hoppas att programmet kan ha ett levande språkbruk som hittat bra alternativ till begrepp som många redan har en fast föreställning om.

Den tumregel vi använt har varit att tänka oss en ny medlem som läsare och skriva så att den personen kan förstå resonemangen utan ytterligare förklaringar. Att ta in nya idéer är alltid en process som är lite krävande och blir enklare med ett särskilt studiematerial. Vår förhoppning är ändå att den som bestämmer sig för att förstå programförslaget ska kunna göra det, även om det tar ett par omläsningar av ett resonemang den personen inte stött på förut. (ur följebrevet till programförslaget)

För att undvika att kongressen fastnade i språkfrågor fanns det en särskild möjlighet att skriva informellt till programkommissionen om det. Det kom in en del respons på det som ledde till ett tjugotal förändringar (som lades fram som en del av svaret till motion B117 m.fl.). Samtidigt fanns det förstås språkliga invändningar i en del motioner, som programkommissionen bemötte i olika motionssvar:

Att vi använt ett annat språk än det gamla programmet är ett medvetet val. Det är tänkt att spegla det kulturskifte strategidokumentet är inne på om att gå från ett parti som varit lite inåtblickande till att vara ett parti som öppnar sig utåt. Språket förändrar vår självbild. Vi vill visa att socialism och feminism är praktiska svar på saker vem som helst kan se i sin vardag.

Är det ord vi sätter på saker glasklara eller otydliga? Det hänger helt på vem läsaren är.

För den som varit länge i vänstern kan ordet ”socialism” ha en glasklar betydelse. För den som är ny är socialism ofta ett abstrakt ord, som kan påminna om allt från socialdemokratin till Sovjetunionen, socialbidrag eller filosofiska idéer om jämlikhet. Vi har velat skriva ett program som gör socialismen mer konkret för människor, och knyter det till arbete och ägande, sammanhållning och organisering. Därför har vi lagt mycket utrymme på att utveckla olika socialistiska synsätt och förslag med ett vardagligt språk, snarare än att säga ordet socialism många gånger.

Vi har märkt det tydligt när vi är ute - språket i programförslaget uppfattas väldigt olika. Det handlar inte bara om att vara ny eller gammal i organisationen, utan det finns alla möjliga skillnader. Vi har både fått strålände respons om att språket är så mycket enklare och mött andra som inte ser några skäl att ändra på det nuvarande programmets sätt att skriva. En del tycker att vi är fast i 1900-talets språkbruk medan andra tvärtom tycker att vi använder för mycket nya ord. Ofta har vi också mött ärlig förvåning över att någon skulle kunna uppfatta programförslaget från det andra perspektivet. (ur svaret till motion B942 m. fl.)

Poängen med att hitta nya ord för det är att försöka bredda stödet för en radikal socialistisk förståelse av vad det är som pågår i politiken. Det är ingen enkel uppgift och det går aldrig riktigt att veta på förhand vilka sätt som visar sig ta skruv och vilka som faller platt. Däremot är det viktigt att vi tar på oss att försöka formulera en socialism för den tid vi lever i, och inte faller tillbaka i trygga schabloner. [...]

Vi fattade tidigt beslut om göra materialism, arbete, ägande och konfliktperspektiv till röda trådar i det här programmet. Det är för att vi är trygga i de perspektiven som vi inte har några problem att säga samma saker med nya ord. (ur svaret till motion B950 m. fl.)

Programkommissionen har valt att i allmänhet använda en bred uppsättning begrepp, som är tillräckligt intuitivt begripliga för att inte

behöva en precis definition i själva partiprogrammet. I en studiecirkel är det bra diskussioner att föra, men Vänsterpartiet behöver inte som parti slå fast ett visst sätt att definiera olika ord. (ur svaret till motion B125)

Vi har försökt undvika att skriva vad vi är emot och istället tala om vad vi är för. (ur svaret till motion B535 m. fl.)

Vi har försökt vara konsekventa i att prata om vad vi i Vänsterpartiet vill och vad vi tycker behövs, snarare än att använda ordet "ska". Det är ett sätt att betona att Vänsterpartiet är en politisk kraft som kommer kunna genomföra det vi vill, snarare än att vi säger åt andra hur saker ska vara. Det betyder inte att Vänsterpartiet alltid måste uttrycka sig så men vi ser gärna att själva partiprogrammet är konsekvent i det. (ur svaret till motion B449 m. fl.)

Följebrevet gick också igenom hur de olika avsnitten i programmets disposition hänger ihop med varandra:

Det nya programförslaget är ungefär en tredjedel kortare än det tidigare partiprogrammet. En av orsakerna till att vi kunnat göra det är att vi arbetat med att renodla den dispositionen vi använt och så långt som möjligt undvika upprepningar. Att många saker bara står på ett ställe gör också den demokratiska processen enklare, eftersom det går att förändra en linje utan att det krävs konsekvensändringar på andra ställen. Vi kommer försöka hålla på den principen och undvika att saker som redan står med skrivs in på fler ställen.

Programmet är indelat i fem avsnitt:

Inledningen ger en enkel introduktion till vad Vänsterpartiet är för politiskt parti.

Arbete och gemenskap formulerar en materialistisk grundsyn på hur samhällen och människor fungerar.

Frihetens hinder beskriver maktstrukturer som präglar världen idag och står i vägen för den frihet vi människor behöver.

Våra svar beskriver övergripande strategier för att frigöra oss från maktstrukturerna, genom organisering och politiska reformer.

Vänsterpartiets grundsyn i sakfrågor fungerar lite som en bilaga där vi går igenom hur vi tänker kring olika politikområden.

Inledning

Så här beskrevs målsättningarna med inledningen i följebrevet:

Inledningen är skriven för att läsas av nya eller potentiella medlemmar och ge dem goda skäl att lägga tid på just Vänsterpartiet. Den behöver också fungera för gymnasieelever, som ofta får i uppgift att läsa partiernas program.

Inledningens roll i helheten är att från början sätta en inramning för programmet och introducera röda trådar. Den beskriver vilken roll Vänsterpartiet spelar i politiken och den riktning vi vill gå i.

Det utvecklades i några av motionssvaren:

Att hålla inledningsstycken mer allmänt är ett sätt att öppna programmet för fler som delar intresset av att bygga ett bättre samhälle, men som prioriterar olika politiska frågor. Börjar vi nämna mer specifika politiska sakfrågor i inledningen skulle det antingen leda till en lång upprädnings av olika sakfrågor eller till en obalans i vilka som nämns eller ej. Vi vill inte slå in på den vägen i avsnittet Inledning, utan det finns gott om utrymme för det i Vänsterpartiets grundsyn i sakfrågor. (ur svaret till motion B65)

Vi vill så långt möjligt ha en inledning som talar till folks vardag, som inte känns så långt från dagens verklighet. (ur svaret till motion B85)

En av de större diskussionerna kring programkommissionens förslag kretsade kring att det inte innehöll någon motsvarighet till den mening i tidigare program som försökte sammanfatta Vänsterpartiets ideologiska position med att vi "är ett socialistiskt och feministiskt parti på ekologisk grund." Följebrevet förklarade det så här:

Det har varit viktigt för oss att skapa en bred ingång till Vänsterpartiet. Den som vill vara med och genomföra de bra saker vi föreslår är varmt välkommen – det behövs inte mer än så.

Vi har velat undvika en inledning som ger budskapet att det bara är den som redan identifierar sig med vissa begrepp som hör hemma i Vänsterpartiet, eller att vi sitter på en komplett världsbild som du behöver underteckna i dörren. Vi kommer till ord som socialism och feminism senare i programmet, men vill låta dem växa fram genom texten som sammanfattningar av den riktning vi beskriver här. [...]

Eftersom vi har velat beskriva kärnan i det Vänsterpartiet är som det vi gör snarare än det vi tycker, vill vi lägga fokus på politiska reformer och grundläggande strategier om t ex sammanhållning.

Därför har vi försökt skriva ett program som kommer vidare från den gamla diskussion som funnits i Vänsterpartiet om vilka -ismer som ska räknas upp när vi beskriver vår identitet. Den har inte lett till några egentliga insikter, utan fastnar i metafrågor om jämförbarheten mellan t

ex ekologi och feminism som perspektiv, eller hur det skulle läsas om vi lägger till rasismen i en uppräknig.

Det syns tydligast i avsnittet Frihetens hinder, som försöker beskriva just det som står i vägen för att gå mot ett bättre samhälle. Där går vi in på hur olika saker hänger ihop med varandra utan att slå fast en lista över vilka perspektiv eller maktstrukturer som finns.

Eftersom det kom många motioner på det gav programkommissionen med sig i sina förslag till motionssvar:

Vi i programkommissionen arbetade medvetet med att försöka hitta andra sätt att beskriva vad Vänsterpartiet är, och vi ska försöka förklara närmare varför nedan. Däremot ser vi ingen anledning att hålla fast vid det när så många uppenbarligen känner sig hemma med den gamla skrivningen att de vill ha in den igen. Vi föreslår att den läggs in igen och blir en del av inledningens sista, sammanfattande stycke.

När Vänsterpartiet beslutade om strategidokumentet på kongressen 2020 innebar det att vi började sikta på en ny och större roll i svensk politik. Vi lade fast som mål att bygga ett bredare förtroende för Vänsterpartiet, som också omfattar många människor som är ideologiskt osäkra idag. Vi vill öppna för fler att börja se sig som vänster och känna att de kan göra vara vänster som de är redan idag. Därför vill vi komma bort från små markörer som skiljer ut vilka som hör hemma här och vilka som inte gör det. Den relevanta konfliktlinjen går mellan ett fåtal makthavare och alla oss andra - inte mellan två personer som båda vill väl och skulle kunna samarbeta trots att de har lite olika världsbild.

Om din kompis på jobbet funderar på att gå med i Vänsterpartiet, finns det all anledning att uppmuntra det så länge hon kommer vara en konstruktiv del av det vi håller på med. Hon kan tänka på klassamhället som en konflikt mellan förorten och innerstan, eller föredra att prata om jämställdhet istället för feminism – det är helt OK. Det viktiga är att vi vill göra samma saker.

Den öppenheten behöver vara en del av vår självbild. Hur beskriver vi Vänsterpartiet när någon frågar i en valstuga eller på torget? När vi frågar oss själva varför vi är aktiva? Vad är det som är Vänsterpartiets kärna – inte i retorik utan på riktigt?

Vi föreslår att svaret finns i vad Vänsterpartiet gör. Vi samlar människor för att bygga ett bättre samhälle, där alla kan leva i trygghet, frihet och jämlikhet. Vi gör det i ett samhälle där starka krafter uppifrån försöker splittra människor för att kunna pressa igenom beslut som de tjänar pengar på. Det är kärnan, det starka skälet till att haka på och stå där på torget.

Därför ser den första meningen i programförslaget ut som den gör. Den meningen introducerar också flera av de mest sammanhållande röda trådarna i programmet - frihet, sammanhållning och att vi är ett parti

som gör saker - så vi vill gärna att just den meningen är det första läsaren möter.

Skulle vi fråga våra väljare om hur de definierar sig ideologiskt, skulle vi få massor av vitt skilda svar. En hel del människor som i sakpolitiken står oss väldigt nära - människor vi gärna vill se politiskt organiserade - skulle använda delvis andra ord. Det är i sig inget fel på den gamla uppräkningsen av -ismer, men det finns en risk att den blir läst som en checklista för att räkna bort människor. Istället för att hitta skäl till att de hör hemma här, kan den läsas som tänkbara skäl till att de kanske inte passar in. Därför är det viktigt för oss hur uppräkningsen av -ismer används.

Flera motioner vill ändra i den gamla uppräkningsen, till exempel genom att lägga in antirasism som en fjärde punkt. Det sätter ljuset på ett annat problem med den: hur vi än gör går det inte att sammanfatta vår världsbild i en mening. Någonstans måste uppräkningsen få ett slut, och det kommer alltid vara godtyckligt. Läger vi till ytterligare ett begrepp uppstår nya frågor - spelar det antirasistiska perspektivet större roll för oss än t ex HBTQI-perspektivet?

En nyckelformulering som försöker räkna upp vad som spelar roll för oss kommer alltid fastna i den sortens abstrakta tolkningsfrågor. De är irrelevanta för Vänsterpartiets projekt. De debatterna har pågått i många ur utan att leda till några egentliga insikter. De fastnar i metafrågor om jämförbarheten mellan t ex ekologi och feminism som perspektiv, eller hur det skulle läsas om vi lägger till något i uppräkningsen.

Ska vi ha med en uppräkningsen, behöver vi därför samtidigt vara tydliga med att den är ganska godtycklig. Vänsterpartiets syn på maktstrukturerna är nyanserad och framgår av partiprogrammet som helhet.

Ett annat problem är att begreppet "ekologisk grund" går att läsa på helt olika sätt. Det vi vill säga är att Vänsterpartiet är medvetet om klimat- och miljöfrågorna betydelse och känner ett ansvar för det. Egentligen är det en del av en bredare värdering, att vi är ett parti som är beredda att lyssna på forskningen också när den är obekvä.

Det finns andra läsningar som ligger nära till hands som är knepigare. En del kommer förknippa "ekologisk grund" med värderingar om vad som är viktigt i livet, vilken estetik vi uppskattar eller vad vi äter. Eftersom det är viktigt för oss som parti att organisera människor med vitt skilda tankar kring det kan det bli ett signalord som ställer till det. Vi vill bygga en organisation som är spännande att vara i just för att människor från helt olika håll i samhället möts här. Därför behöver vi vara lite noga med vad vi läser in i det begreppet.

För att genomföra ambitionerna i strategidokumentet behöver vi som parti vänja oss vid att prata om oss själva, tänka på oss själva, som ett parti med en bredare roll i svensk politik. Det är i slutändan det viktiga för oss i programkommissionen, och det skiftet går att genomföra även om vi har kvar den här uppräkningsen. (ur svaret till B1 m. fl.)

Kongressen flyttade upp de skrivningarna till den första meningen i programmet och lade till begreppet antirasistiskt i uppräknningen, genom att bifalla två motioner som argumenterade kort och slagkraftigt:

Även om programkommissionens vilja att göra partiprogrammet enkelt i språket och undvika komplicerade begrepp, så blir inledningen lite väl tam som det står nu. Det kan inte vänta till sidan 28 innan vi berättar att vi är socialister och feminister. (B12, B13)

I slutet av första stycket finns en formulering om att ta hand om varandra, som programkommissionen fick anledning att förklara:

Formuleringen att ta bättre hand om varandra är tänkt att vara en mycket bredare ingång än bara just välfärden. En del av det är det obetalda omsorgsarbetet, som en arbetstidsförkortning skulle skapa mer tid för. En annan del är hur vi förhåller oss till varandra och allt det högerns kulturkrig leder till. Vi vill inte se ett samhälle där människor stängs ute eller görs till syndabockar, utan ett samhälle där vi just tar bättre hand om varandra. (ur svaret till B40)

Sista stycket betonar hur brett Vänsterpartiet vill samla människor:

Poängen med formuleringen "de allra flesta vinner på" är att markera att vi ser oss som ett parti som driver de allra flesta människors intressen, i kontrast till bilder av vänstern som en politisk kraft som bygger på att vara osjälvisk eller bara handlar om att förbättra för de som har det allra sämst. (ur svaret till motion B83)

Arbete och gemenskap

Avsnittet Arbete och gemenskap ger en bottenplatta av materialism, som sedan utvecklas vidare på olika sätt genom programmet:

Innan vi kommer till att beskriva klassamhället, patriarkatet och andra problem, vill vi säga några mer grundläggande saker om vår samhällssyn och människosyn. Vi beskriver ett materialistiskt sätt att se på världen som betyder mycket för hur Vänsterpartiet tänker i alla politiska frågor. Det handlar bland annat om att försöka förstå världen som den är och utgå från människors praktiska verklighet, snarare än principer för hur saker borde vara.

Här börjar den röda tråden om arbete som något grundläggande mänskligt och avgörande för hur ett samhälle fungerar. Här börjar också tråden om frihet som ett mänskligt behov varje samhälle behöver sträva efter att svara på. (ur följebrevet till programförslaget)

I motionssvaren utvecklade programkommissionen de resonemangen:

Programkommissionen vill bestämt försvara att programförslaget bygger på en materialistisk syn på människor, arbete och gemenskap. Att människor är sociala varelser är en del av det. Samma sak med synen på arbete: vi utgår från en bred syn på arbete, där arbete är något djupt mänskligt, i linje med Marx.

Den materialistiska grundsynen tar vi med oss också i feministiska analyser och i synen på ekologiska kriser, t ex när vi betonar olika sorters intressekonflikter. Det är något annat än att tro att en marxistisk begreppsapparat ska kunna förklara alla olika maktstrukturer eller att allt egentligen handlar om klass. (ur svaret till motion B89 m. fl.)

Avsnittet Arbete och gemenskap är skrivet för att ge en grundsyn som sedan kommer med i synen på alla olika maktstrukturer. Därför vill vi inte skriva in resonemangen om kapitalism och socialism här - de täcks istället senare i programmet. (ur svaret till motion B114 m. fl.)

Programkommissionens fokus på arbete kommer bland annat ur att vi velat skriva ett programförslag som handlar mycket om politisk strategi. Eftersom vi menar att den makt vi människor har framförallt bygger på det arbete vi utför hamnar arbetet - i bred mening - i centrum av analysen. Lägg till det att den makten kräver organisering och sammanhållning för att bli en politisk kraft att räkna med, så syns det kanske bättre varför vi tycker att just rubriken Arbete och gemenskap passar så bra. [...]

En materialistisk människosyn behöver ha plats för det specifika med att vara just människa. En del i det är att vi har särskilda behov, t ex av just gemenskap. En annan del är att vi dras till att ta hand om varandra. Klassamhället hade sett väldigt annorlunda ut om människor faktiskt hade betett sig som små nyttomaximerande enheter som bara ser till sig själva.

Det finns ingen anledning för Vänsterpartiet att gå in i den gamla ideologiska konflikten om människor som "oföränderliga" eller "tomma blad", som motion B94 refererar. Ingen av de bilderna matchar det vi vet om människor. Båda är vidöppna för att användas av högern. Se till exempel på den liberala argumentation mot sexköpslagen som går ut på att det inte finns någon anledning att tänka att just sexualitet skulle kunna vara en mer sårbar del av att vara människa.

Det som framförallt skulle försvinna med de strykningar motion B94 föreslår är alla de starka skäl som finns för att ha förtroende för människors vilja att arbeta, om vi bara skapar bra former för det. Det är en grundläggande skillnad mot högerns människosyn. De behöver ett misstroende mot det, som vi nämner på rad 249, eftersom de behöver legitimera en stark press på människor att utföra arbete på dåliga villkor. (ur svaret till motion B92 m. fl.)

Vi har inte heller använt "rättigheter" som något grundtema i programförslaget, utan istället lagt fokus på intressekonflikter och att det finns starka praktiska skäl till att gemensamt ägande fungerar bättre. (ur svaret till motion B535 m. fl.)

Arbete ger förhandlingsstyrka

En återkommande poäng i partiprogrammet som börjar i det här avsnittet är att människors arbete är en helt avgörande grund för folklig makt.

Det vi vill beskriva här är - och som syns på fler ställen i programförslaget - är den dubbelhet som finns inbyggd i exploateringen, där den som pressas till hårt arbete samtidigt också får en förhandlingsposition genom det. Ett exempel på det är hur framgångar och bakslag för medborgarrättsrörelsen i USA hängt ihop med svarta människors sysselsättning och fackliga organisering. Den övergripande poängen är att rasifierade personer har potentiell makt. (ur svaret till motion B354)

Den materialistiska idén att utvecklingen av nya ekonomiska strukturer påverkar människor möjligheter till frigörelse är en återkommande poäng i programförslaget (se t ex rad 91-103, 380-383). Det är inte en slump att allt från fackföreningar till kvinnorörelser växer sig starka i vissa historiska sammanhang.

Den tanken är direkt knuten till Vänsterpartiets politiska projekt. Ett av skälen till att vi vill prioritera att driva igenom vissa ekonomisk-politiska reformer - som full sysselsättning och starka trygghetssystem - är att de bygger upp människors förhandlingsstyrka. Det påverkar i sin tur människors möjligheter att organisera sig och driva igenom fler framgångar. (ur svaret till motion B333)

Programkommissionens poäng här är enkel: de senaste 150 åren har vi sett enorma framsteg för kvinnors frigörelse världen över. Den utvecklingen pågår fortfarande. Den har aldrig varit självklar, alltid krävt politisk handling och gång på gång mötts av stora bakslag. Vi vill påminna om det just för att det mitt bland de bakslag vi ser också pågår stora framsteg, som inte syns lika tydligt i nyhetsflödet. Den feministiska rörelsen har goda skäl att agera med självförtroende.

Varför började den politiska utvecklingen ta fart just då? Vi menar att en viktig faktor var att kvinnors arbete förändrades på ett sätt som gav mycket mer förhandlingsstyrka, i linje med det vi skriver på rad 95-103 och 323-342. Både patriarkatet och kvinnorörelser har funnits långt mycket längre än så, men med industrisamhällets framväxt förändrades spelplanen drastiskt. [...] Högerens låglönelinje handlar om att bryta den utvecklingen och undergräva den nya förhandlingsstyrkan genom att medvetet skapa jobb där människor är mer utbytbara, trots att det innebär lågproduktiva jobb.

I texten på rad 380-383 är vi också mycket tydliga med att den ekonomiska grunden bara öppnar nya möjligheter - kvinnors organisering och politiska rörelser har alltid varit helt avgörande för faktiskt ta steg framåt. (ur svaret till motion B233 m. fl.)

Den röda tråden går fortfarande genom partiprogrammet, även om kongressen tog bort en av de skrivningarna i avsnittet En ojämlig

värld (genom att bifalla motion B333). I förslagen till motionssvar justerade programkommissionen några formuleringar kring det för att den betoningen inte skulle undergräva poängen att vi vill bygga ett samhälle för alla:

Vi gör en balansgång i programförslaget mellan att å ena sidan betona arbete som en viktig faktor som ger människor makt i det här samhället, å andra sidan visa att vi strävar mot ett samhälle där livet fungerar bra också för den som inte kan arbeta på ett sätt som ger makt. (ur svaret till motion B77 m. fl.)

Trygghet, frihet, jämlikhet

Det här avsnittet går också in på hur trygghet leder till frihet, som i sin tur leder till jämlikhet:

Vi har använt de tre begreppen trygghet, frihet och jämlikhet som en röd tråd i programförslaget. På rad 54-59 resonerar vi kring hur de tre hänger ihop, och de resonemangen återkommer sedan många gånger i texten. (ur svaret till motion B82)

Skrivningen finns i slutet av fjärde stycket:

"Vi behöver sammanhang där vi kan vara trygga med att mötas med omtanke och förtroende. Det lägger grunden för friheten att utvecklas i sin egen riktning. Med den friheten i ryggen kan vi mötas som jämlikar, som självständiga individer med stark integritet." (ur partiprogrammet)

Frihetens hinder

Avsnitten under huvudrubriken Frihetens hinder har skrivits med några gemensamma utgångspunkter:

De olika avsnitten i Frihetens hinder beskriver flera strukturer och kriser som präglar samhället idag och står i vägen för den frihet människor behöver.

Vi har medvetet undvikit att vara alltför intensiva i våra problembeskrivningar. Det är en del i att möta en ny läsare som inte redan är övertygad. Vi tänker också att vi sällan behöver berätta för människor hur orättvist samhället kan vara – de vet det redan. När vi bygger bred sammanhållning går det också utmärkt att ha olika erfarenheter av problemen. Det vi framför allt samlas kring är vad vi vill förändra och hur vi bygger makt för att genomföra det.

Det handlar också om ett skifte mot att bygga hopp snarare än att försöka engagera människor genom att betona hur nattsvart läget är. Vi har velat knyta an till vardagliga erfarenheter och betona att politiskt arbete alltid har betytt mycket för att skapa ett bättre samhälle. I linje med det har vi också velat beskriva maktstrukturerna som konflikter där

det alltid finns betydelsefull makt på båda sidor, snarare än att se dem som absoluta ordningar.

Vi har velat renodla Frihetens hinder till att handla om hur samhället ser ut idag. Det handlar både om problembeskrivning och om att visa hur politisk förändring har sett ut, som lägger grunden för de resonemang om strategier och lösningar vi för senare i programmet. (ur följebrevet till programförslaget)

Avsnitten i Frihetens hinder följer alla samma form, där det bara är allra sist vi gläntar lite försiktigt på frågeställningarna om vad som behöver göras. (ur svaret till motion B305)

Partiprogrammet betonar ofta att mycket var värre förr:

En del av att programförslaget är skrivet för att betona hopp om att saker går att förändra är att vi ofta velat visa alla de framgångar människors organisering har lett till de senaste hundra åren eller så. Därför tar avsnitten i Frihetens hinder avstamp i historien.

När vi pratar om att maktstrukturerna är gamla, knyter vi an till det. Naturligtvis är saker inte dåliga för att de är gamla i sig. Däremot lever vi en värld full av exempel på att det var mycket värre förr, oavsett om vi pratar klass, könsmaktsordningen eller rasism. Det finns inget givet i att det fortsätter så - det hänger förstås på vad vi gör - men i tider av stora bakslag är det värdefullt att ta ett steg tillbaka och se att historien ger oss gott om hopp om förändring.

Vi kan gott låta det jämställda, socialistiska samhälle vi vill se stå för det nya i kontrast mot de gamla maktstrukturer vi vill lämna bakom oss.

Däremot gick vi igenom programförslaget för att se om vi drog det resonemanget lite för långt någonstans och hittade flera ställen där vi håller med om det problem motionerna resonerar om. Där skulle andra skrivningar vara mer precisa. (ur svaret till motion B75 m. fl.)

Klassamhället och kapitalet

Ägandet, kapitalet och kapitalismen

En av ambitionerna med det nya partiprogrammet var att lyfta fram ägandet som grunden till många samhällsproblem:

Det här är ett program där ägandefrågorna står i mitten, mer så än i tidigare program. Det är en återkommande tråd i programmet att även om alla lösningar är bra lösningar, är det genom att skifta ägandeformer vi tar tag i problemen i dess rot. (ur svaret till motion B950 m. fl.)

Mycket av det här avsnittet handlar om att beskriva specifika mönster för hur kapitalet fungerar:

Det stycket beskriver hur företags vinstmaximering också kör över samhällsnytta som andra företag är direkt beroende av. Det exempel vi tar upp är hur skolbolagen tar över skolor och förstör utbildningarna där. Det leder till att andra företag inte kan hitta den kompetens de behöver. Det river också ner mycket av den legitimitet organisationer som Svenskt Näringsliv lagt mycket pengar på att försöka bygga upp.

Kapitalet kan därför inte sägas agera som en rationell enhet. Kapitalet kan inte ens garantera sig själv en bra grund att stå på – hur ska det klara av att göra det åt andra i samhället? (ur svaret till motion B190)

Programkommissionen delar motionernas bild av vikten att inte fastna i mystifierandet och därmed osynliggörandet av de som äger kapitalet i samhället. Kapitalet är inte en onåbar entitet som svävar över allt annat, fritt från mänsklig påverkan. Samtidigt är kapitalet inte heller alltid tydliga mänskliga viljor som går att urskilja vid varje givet tillfälle utan kapitalet utvecklar ofta en egen dynamik exempelvis kring intresset för vinstmaximering. (ur svaret till B52 m. fl.)

Vi har försökt undvika formuleringar där abstrakta system blir aktörer: att kapitalismen eller patriarkatet "gör" eller "vill" det ena eller andra. Det sättet att tänka riskera att i nästa led göra det svårare att se möjligheter till politisk förändring.

Istället har vi försökt visa på mer konkreta aktörer och betona att de försöker dra i en riktning men att också deras makt är begränsad. När vi skriver om kapitalet handlar det därför framförallt om konkreta aktörer: fossilkapitalet och deras lobbyorganisationer, ett aktiebolag, organisationer som Svenskt Näringsliv som tydligt företräder ett visst kapitalintresse.

Vi har försökt vara distinkta i när vi använder det och när vi pratar om de människor som äger kapitalet. De är båda viktiga aktörer i samhället, som fungerar delvis olika. Aktiebolag agerar på sitt eget vinstintresse, i regel med en hög grad av rationalitet och ointresse för allt som ligger

utanför det. Kapitalägare agerar snarare utifrån ett uppfattat egenintresse, som kan vara nog så subjektivt.

De två ingångarna kan skava mot varandra, som när Elon Musk tog över Twitter och drev igenom en lång rad förändringar som helt uppenbart byggde mer på hans egen världsbild än på företagsekonomiska kalkyler. Den skillnaden är också viktig för att förstå vad som händer när gemensam egendom bolagiseras: verksamheten börjar formas av ett ensidigt vinstintresse, trots att det ofta krockar med andra intressen samhället har som ägare. Pensionsfonder kan på samma sätt driva företag i en riktning som inte alls ligger i de formella ägarnas intresse. För att lägga kapitalismen bakom oss räcker det inte med att ändra ägare, utan vi behöver också ändra ägandeformen.

Utifrån de motioner som finns på det här har vi gjort en genomgång av när vi använder vilket begrepp och hittat ett par ställen där vi håller med om att kapitalismen är ett bättre begrepp än kapitalet. Ett av de beslutsförslagen ligger i det här svaret, andra i andra motionssvar. (ur svaret till B51 m. fl.)

I motionssvaren föreslog programkommissionen några tillägg på temat att kapitalismen en dag kommer vara historia, som finns i slutet av Inledning och allra sist i avsnittet Klasssamhället och kapitalet:

Som vi beskrivit i t ex följbrevet är tanken med att använda ett annat språk än i det tidigare programmet att Vänsterpartiet ska bli bättre på att göra det enkelt att vara vänster och känna igen sig i det vi säger, i linje med Strategidokumentet. [...] Samtidigt kan vi förstå att en och annan saknar det lite mer pampiga sättet att prata om kapitalismen, historien och mänskligheten. Vi har försökt ta fram ett nytt stycke om att kapitalismen en dag kommer vara historia, som kan balansera mellan det storslagna och behovet av ett lite rakare språkbruk. (ur svaret till motion B554)

Vi har medvetet undvikit ordet "avskaffa" här, eftersom det leder tanken till att Vänsterpartiet sitter på en slags plan för hur ett helt annat samhälle ska se ut. Det gör vi ju inte, med goda skäl. Vi presenterar inte ett alternativt idealsamhälle långt i fjärran, inte bara för att det drar fokus från konflikterna framför oss utan också för att vi är materialister. Vi ser att riktiga samhällen växer fram historiskt, genom de politiska motsättningar vi är i här och nu.

Hur skulle resultatet se ut om Vänsterpartiet satte sig ned och tog fram en uppsättning reformförslag som tillsammans skulle svara på frågan vad det innebär att "avskaffa" kapitalismen? Det skulle kanske gå att formulera det, men det skulle ta mycket arbete och den rapport vi skulle sitta med efteråt skulle vara helt politiskt irrelevant. Det skulle vara enkelt att använda för att beskriva oss som ett parti som saknar markkontakt.

Vi vill att Vänsterpartiet ska vara ett parti som gör saker - som agerar strategiskt i de konflikter som pågår här och nu. Vi skriver gärna om att lägga kapitalismen bakom oss, men det är viktigt för oss att det formuleras på ett bra sätt. Socialism kan inte vara ett skrivbordsprojekt, utan måste alltid vända sig mot det som händer framför våra ögon. (ur svaret till motion B549 m. fl.)

Förhandlingsstyrka

Programförslaget använde begreppet förhandlingsstyrka som en röd tråd i programmet. I svaren till de motioner som var skeptiska till det gav programkommissionen utförliga svar om hur de tänkte kring det:

Begreppet förhandlingsstyrka är en del av en serie resonemang i programförslaget om hur förändring blir möjligt. Vi har velat ge materialistiska svar på varför radikala förslag kan eka tomt i en politisk situation, för att sedan visa sig vara sprängstoff i en annan.

Löntagarfonderna är ett bra exempel på det. De tunga skälen till att det förslaget kom så långt handlade om saker som att en bred arbetande klass stod samlad organisatoriskt, att politiken drivit fram full sysselsättning och att människor levde i en ny ekonomisk och social trygghet. Decennier av framsteg för arbetarrörelsen hade byggt upp en förhandlingsstyrka som på många sätt blev självförstärkande. Den användes i allt från vilda strejker till centrala avtal och politiska initiativ.

Vad kan Vänsterpartiet göra idag för att skapa liknande situationer i framtiden? Programförslaget är ett försök att svara på det. Det innehåller inga nya fräsiga reformförslag, men det innehåller en stark betoning på att vinna strategiska ekonomisk-politiska segrar som bygger förhandlingsstyrka, makt och hopp.

[...] Vi ser det som ett begrepp som i bred mening fångar den makt vi har genom att andra är beroende av vårt arbete. Det är smalare än begreppet makt, som också innefattar t ex den makt vi har genom vår rösträtt, men det kan användas också om många av de situationer motionen tar upp.

Är vi så utbytbara och oorganiserade att företaget inte känner att de behöver komma till förhandlingsbordet överhuvudtaget är det ett bra exempel på låg förhandlingsstyrka. Står vi så starka att vi kan gå i vild strejk och företaget svarar med att acceptera kraven utan förhandling, är det ett bra exempel på hög förhandlingsstyrka.

Det vi vill beskriva med ordet förhandlingsstyrka är en potentiell makt. Genom organisering kan vi realisera mycket mer av den potentiella makten och det går också som en röd tråd genom programmet. Däremot stämmer det inte att, som i motionen, makten uppstår först med organisering. En av de skillnader mellan LO-arbetare och tjänstemän vi

velat sätta fingret på (rad 148) är att den som inte är lika lätt utbytbar kan förhandla till sig en rimligare lön på egen hand – och det skapar skilda erfarenheter mellan människor vi behöver överbrygga. Att arbete ger en viss makt även utan organisering syns också i hur reallönerna kunnat öka i länder och yrken med närmast obefintliga fackföreningar (om än inte alls så mycket som de hade kunnat göra annars).

Vi behöver ett specifikt ord för att knyta ihop de resonemang om det här som finns över hela partiprogrammet. Ett exempel på det är trygghetssystemen: vi vill förklara varför den konflikten är så viktig både för oss och för borgarklassen, genom att prata om hur starka socialförsäkringar ger oss förhandlingsstyrka. Ett annat exempel är rasismen: att högern är så inne på att slå sönder förhandlingsstyrkan för vissa människor genom att t ex inte ge dem riktiga uppehållstillstånd beror till stor del på att det i nästa led sänker de allra flestas förhandlingsstyrka. (ur svaret till motion B134)

Programkommissionen tycker att begreppet förhandlingsstyrka är bra och pedagogiskt, bland annat för att knyta ihop resonemanget att politik handlar om makt och att makt kommer ur arbete. Det är just genom att bygga förhandlingsstyrka vi tar verkliga steg mot att lägga kapitalismen bakom oss. (ur svaret till motion B387 m. fl.)

Med förhandlingsstyrka vill vi betona den potentiella makt som kommer av att vi organiserar oss och att vi förbättrar vårt förhandlingsläge genom att flytta fram våra positioner. Den starkaste utfästelsen av det är naturligtvis då vi inte ens behöver möta kapitalägarna vid förhandlingsbordet för att vi ska kunna genomföra det vi vill, men då lär också ord som kapitalism inte längre vara särskilt relevant för att beskriva samhället. (ur svaret till motion B135)

Även om huvudpoängen här riktar sig mot kapitalismen [...] vill vi också gärna ta höjd för t ex de kvinnostrejker vi sett i Spanien och formulera oss så att också könsmaktsordningen täcks av resonemanget. Vi tänker oss att i princip allt arbete ger någon form förhandlingsstyrka, också på individuell nivå, men att det är först med organisering vi kan använda den fullt ut. Programförslaget resonerar om skillnaden mellan arbetare och tjänstemän i det på rad 150, där vi menar att skillnaden mellan människors individuella och gemensamma förhandlingsstyrka är större för LO-arbetare. (ur svaret till motion B370 m. fl.)

Poängen med begreppet förhandlingsstyrka på rad 533 är att rättslöshet och fattigdom drar undan mycket av människors faktiska möjligheter att ta och vinna konflikter med t ex det företag de arbetar för - oberoende av hur mycket kampvilja de faktiskt har. Många gånger kan just kampviljan tvärtom förstärkas av att bli så orättvist behandlad, men det ska mycket till för att det ska kunna kompensera för den materiella maktförskjutningen. (ur svaret till motion B345)

Vi menar att fattigdom inte bara är en bieffekt av kapitalets sätt att fungera, utan att kapitalet har ett ekonomiskt (och därför också politiskt) intresse av att många människor är fattiga och rättslösa,

eftersom det sänker deras lönekostnader. Det resonemanget finns beskrivet mer utförligt på rad 159-190 i programförslaget. (ur svaret till motion B343)

Att vara ett hot mot kapitalismen kan kännas väldigt långt borta för de allra flesta människor. Att här och nu förhandla fram rätt till betalda raster, högre helgersättning eller kortare arbetstider är däremot något de flesta kan relatera till. Att vara fria och trygga gör det enklare att tvinga kapitalet att gå med på våra krav. Då förskjuts styrkeförhållandena åt vårt håll.

Programkommissionen har velat lyfta just processen för utvecklingen i samhället där konflikten mellan arbete och kapital är central. Detta för att inte mystifiera kapitalismen utan att konkretisera kapitalet så mycket det går och för att beskriva den politiska processen för ett alternativ till kapitalets intressen på ett så relevant sätt som möjligt för människor.

Genom att använda ordet förhandlingsstyrka här knyter vi också ihop den tråden med andra ställen i programmet där vi beskriver liknande mönster i maktförhållandena. (ur svaret till motion B168)

Strategisk klassanalys

Ett av de få tydliga skiften i analys kongressen beslutade om var att skriva in begreppet arbetarklass där programkommissionen hade föreslagit lösare formuleringar om en ”bred arbetande klass”. Framförallt biföll kongressen motion B160, som byggde på en reservation till ursprungsförslaget. De tre första styckena under rubriken Arbetarklassen och det skiktade samhället skrevs om så att de mer uttryckligt handlar om arbetarklassen och jämför arbetarklassens positioner med tjänstepersoner.

Programkommissionens utgångspunkt i klassanalysen var en strategi för bred sammanhållning, som fortfarande präglar partiprogrammet:

Det har varit viktigt för oss att utgå från ett marxistiskt förhållningssätt i synen på klass som framför allt handlar om klass som politiskt subjekt. Som en del strategin för sammanhållning har vi velat betona de breda gemensamma intressen de flesta delar. Vår utgångspunkt har varit att arbetarrörelsens politiska subjekt historiskt börjat i LO-grupper och att vi märker i den politiska praktiken hur brett det visar sig kunna bli.

På samma sätt som med andra sätt där människor delas upp, har vi samtidigt velat betona att vi behöver förstå skillnaderna mellan människor för att kunna bygga upp den breda sammanhållning vi hoppas på (rad 146, 646). Vi har försökt beskriva de skillnaderna utan att dra upp gränser mellan människor inom det politiska subjektet. Det handlar om att se skillnaderna mellan löntagare är ett stort, komplext fält och att betona bred sammanhållning som strategi.

Vi behöver en bred ingång till en starkare klassmedvetenhet, som börjar i konkreta, gemensamma problem snarare än i att kategorisera människor i grupper och betona vad de inte har gemensamt. Det blir ofta komplicerat så snart vi ser till enskilda människors roller i arbetslivet, historia och självförståelse. Det blir ofta långt enklare när vi istället diskuterar vilka vägar framåt vi har gemensamma intressen av. (ur följebrevet)

De resonemangen utvecklades vidare i motionssvaren:

På samma sätt som med andra sätt där människor delas upp, har vi samtidigt velat betona att vi behöver förstå skillnaderna mellan människor för att kunna bygga upp den breda sammanhållning vi hoppas på (rad 146, 646). Vi har försökt beskriva de skillnaderna utan att dra upp gränser mellan människor inom det politiska subjektet. Det handlar om att se skillnaderna mellan löntagare är ett stort, komplext fält och att betona bred sammanhållning som strategi. Därför har inte partiprogrammet med en exakt definition av var gränserna för olika grupper inom den arbetande klassen löper. Det viktigaste för läsaren är den sammanhållning vi ser som central i motståndet mot kapitalet. (ur svaret till motion B87)

Vi vill också undvika ordet privilegierade, som går att läsa på många sätt och som ofta används för att betona skillnader mellan människor vi vill samla. (ur svaret till motion B361)

På samma sätt som med andra sätt där människor delas upp, har vi samtidigt velat betona att vi behöver förstå skillnaderna mellan människor för att kunna bygga upp den breda sammanhållning vi hoppas på (rad 147, 651). Vi har försökt beskriva de skillnaderna utan att dra upp gränser mellan människor inom det politiska subjektet. Det handlar om att se skillnaderna mellan löntagare är ett stort, komplext fält och att betona bred sammanhållning som strategi. [...] Det blir ofta komplicerat så snart vi ser till enskilda människors roller i arbetslivet, historia och självförståelse. [...]

Vänsterpartiet har genom Strategidokumentet, som antogs på kongressen 2020, redan tagit på sig uppgiften att samla fler LO-arbetare, att lyfta fram kollektivets villkor och att bättre synliggöra våra många företrädare inom dessa yrken, för att nämna några. Det här förslaget till partiprogram fortsätter den strävan genom att sätta ett tydligt fokus på just konflikten mellan arbete och kapital. Det är ett projekt för att bygga upp människors klassmedvetande. När mer av samhällets dagordning handlar om vanligt folks villkor och motsättningar gentemot kapitalets aktörer, hamnar också LO-kollektivet i centrum.

Det blir ofta långt enklare när vi istället diskuterar vilka vägar framåt vi har gemensamma intressen av. Det är i den änden ett samlande synliggörande börjar, inte genom att forcera in folk i kategorier eller att framhäva den ena. Eller som Strategidokumentet slår fast: "Vi vill inte

bredda vänstern åt ett håll genom att stänga dörrar för andra.” (ur svaret till motion B128 m. fl.)

Den större motion som bifölls, B160, delade på många sätt ingången om sammanhållning men betonade vänsterns roll i att organisera just arbetarklassen:

Förslaget till nytt partiprogram nämner knappt, och definierar inte arbetarklassen. Detta är en olycklig förändring i klassanalysen som riskerar att försvaga våra möjligheter att bredda vänstern, och i förlängningen förändra samhället.

Det har länge pågått en ideologisk kampanj från höger som handlar om att förneka klassamhället och osynliggöra arbetarklassens existens. Som en följd har det i flera decennier funnits en tendens inom den breda vänstern att främst rikta sig till mellanskikten (eller “medelklassen”) där klassintresset är delvis annorlunda. Vi ser detta som en viktig anledning till att högern kunnat stärka sitt grepp om samhället.

För ett vänsterparti blir det därför en viktig uppgift att få fler människor att börja definiera sig som arbetarklass och börja agera kollektivt för att tillvarata sina klassintressen. Synliggörande är en grundläggande förutsättning. (ur B160)

Motion B165, som också bifölls av kongressen, argumenterade för att begreppet arbetarklass behöver förstås brett:

Arbetarklassen är en bred klass, som innehåller lönearbetare, arbetslösa, obetalda arbetare, sjuka, fattiga äldre, papperslösa, och alla andra som är utsatta i en värld styrd av den ägande klassen. Att endast fokusera på den delen av klassen som arbetar är att minska arbetarklassens solidaritet. För att på riktigt förändra vår värld mot det bättre måste hela arbetarklassen ena sig i sin politiska kamp.

Övrigt

Kongressen gjorde ett par medvetna ordval i det här avsnittet. Ordet ”aktiebolag” ersattes med andra ord, där programkommissionen hade använt det för att göra en skillnad mellan hur olika vinstdrivande företag fungerade (motion B146). Ordet ”tjänstemän” ändrades till ”tjänstepersoner” och ordet ”borgarklass” byttes ut mot andra begrepp. I svaret till en motion om begreppet ”miljardärer” utvecklade programkommissionen sin syn på den ägande klassen:

Motion B184 yrkar på att ersätta ordet ”miljardärer” med ”rika kapitalägare” på rad 205. Detta för att tydliggöra att även många med mindre förmögenheter tar åt sig och ges makt.

Stycket i programmet som berörs av motionen beskriver instabiliteten och det irrationella som kommer med att kapitalets dynamik får bestämma stora delar av samhället. Vi ser två poänger med att exemplifiera med miljardärer här.

Det ena är att det är mycket mer uppenbart att miljardärer utövar påtaglig makt både över företag och politik på olika sätt än att någon som äger säg 10 miljoner gör det. Genom att använda ett smalare ord kan vi göra poängen starkare.

Den andra är att de allra flesta människor underskattar hur stark koncentrationen av förmögenheter och ekonomisk makt i ett fåtal händer är. I dag får den rikaste procenten i samhället cirka 60 procent av all årlig kapitalinkomst. Sverige är i dag ett av de länder med flest miljardärer per capita.

Det finns gott om andra skrivningar i programmet som visar på att problemet är bredare än just miljardärer, men vi använder det som exempel här och var. (ur svaret till motion B184)

Ordet ”nyliberalism” finns inte med i programmet:

Däremot har vi inte använt just begreppet nyliberalism i programförslaget, utan använt en lite historiskt bredare beskrivning av hur överklassen driver på för pressade villkor, ojämlikhet och splittring. Vi menar att det är än viktigare att beskriva de underliggande drivkrafterna nu när högern tycks överge nyliberalismen. (ur svaret till motion B360)

Kongressen beslutade däremot om ett tillägg om pressen på välfärden i den sista delen av avsnittet, Överklassens politiska roll, genom att bifalla motion B204.

Kvinnors underordning

Det kom in få motioner på avsnittet Kvinnors underordning till kongressen. Styckena under rubriken Socialisering skrevs om genom att kongressen biföll motion B221 och B222, som båda betonade hbtqia+-perspektivet. Kongressen beslutade också att använda det begreppet istället för hbtqi (motion B223).

I motionssvaren förklarade programkommissionen sin syn på hur patriarkatet och kapitalismen förhåller sig till varandra:

För oss har det varit viktigt att hitta en balans i skrivningarna kring hur könsmaktsordningen och klassamhället hänger ihop, som både visar att de är integrerade på många sätt och att de kan ha olika dynamik. Vi vill att programmet uttrycker en syn där det finns olika krafter och intressen som bidrar till att kvinnors makt och arbete begränsas och nedvärderas. (ur svaret till motion B212)

Ekologiska kriser

Det fanns däremot mycket gott om motioner om klimat- och miljöpolitiken. Eftersom det temat dyker upp genom hela programmet var också motionerna utspridda, men i det här dokumentet samlar vi många av frågorna här.

Så här skrev programkommissionen om omställningens roll i programmet i följebrevet:

Vi har jobbat med att integrera omställningen i hela Vänsterpartiets politiska projekt. Vi tänker på det som ett genomgående tema snarare än som ett separat politikområde. I linje med den övergripande tanken om att vara ett parti som agerar, snarare än tycker, har vi framför allt velat prata om omställningen som ett konkret projekt.

Det hänger också ihop med ett större skifte i klimatdebatten: huvudfrågan har gått från att handla om att tro på klimatforskningen eller inte, till att handla om hur vi agerar på den insikten. Det ställer högre krav på Vänsterpartiet.

Samtidigt som vi velat vara tydliga med kapitalets helt centrala roll för att klimat- och miljöproblemen gått så långt, har vi också velat betona att vänstern måste ta ansvar för att svara på hur omställningen ska se ut konkret. Det räcker inte att vara emot det dåliga. Omställningen ställer både praktiska och politiska frågor till vänstern, som ofta saknar enkla svar (rad 398).

Vi har medvetet betonat omställningen till nya sätt att producera, eftersom det är en förutsättning för att komma ner i utsläpp nära noll. Just därför blir också ägandefrågorna viktiga för omställningen: det är långt enklare att genomföra radikala skiften om produktionen styrs med ett helhetsperspektiv.

Vår ambition har varit att synliggöra kapitalets roll i konflikten om omställningen, t ex hur fossilkapitalet har väldigt direkta intressen av att den inte blir av (rad 404, 437). Det leder också till en betoning av att det inte räcker med goda förslag för att genomföra omställningen, utan det behövs en politisk kraft som är stark nog att driva igenom saker trots att fossilkapitalet stretar emot (rad 461, 714, 863). Därför är den röda tråden om sammanhållning viktig för oss här. En framgångsrik omställning behöver bygga på en politisk strategi som kan vinna brett stöd.

Det gör det också viktigt att prioritera klokt i vilka förslag vi lägger fram. Här har vi velat betona att förslagen behöver bygga på evidens och ge stora effekter, samtidigt som de samlar människor snarare än delar upp oss (rad 738). Högern vill gärna göra kulturkrig av den här debatten, precis som med så mycket annat. Vi behöver komma förbi det för att göra verklig skillnad. (ur följebrevet)

Vänsterpartiet och forskningen

Partiprogrammet undviker medvetet att försöka lista de olika ekologiska kriserna:

Både motion B238 och motion B239 försöker beskriva kriserna mer konkret med olika uppräkningslistor. Jämför vi de två försöken att sammanfatta läget är det två väldigt olika listor som växer fram. Det märks också att det snabbt blir en blandning av högt och lågt, stort och smått. Vi ser inte riktigt att partiprogrammet behöver försöka göra den här uppräkningslistan, och sedan justera den på kongress efter kongress allt eftersom forskningen utvecklas eller olika medlemmar betonar olika frågor. Vår praktiska politik behöver vara öppen för att svara på alla ekologiska kriser i vilket fall. (ur svaret till motion B236 m. fl.)

Vi har undvikit att börja räkna upp olika problem som leder till ekologiska kriser. Ett av skälen till det är att det blir svårt att undvika att det blir en godtycklig blandning av större och mindre problem, som sedan kan läsas som en politisk prioritering av vilka frågor som väger tyngst. (ur svaret till motion B271 m. fl.)

Det finns många perspektiv på det som skulle behövas för att ge en bra helhetsbild, och vi har försökt hålla partiprogrammet kort. Alla är idag väl medvetna om att klimatförändringarna har enorma konsekvenser, och precis hur de konsekvenserna ser ut kommer inte spela så stor roll för våra politiska förslag och strategier. (ur svaret till motion B329 m. fl.)

Programkommissionen valde skrivningar som inte försöker betona vikten av frågorna genom intensiva problembeskrivningar:

Vi har medvetet försökt balansera formuleringarna i programförslaget för att å ena sidan betona hur avgörande det vägval vi står inför är, å andra sidan inte landa i beskrivningar som leder till hopplöshet eller gör att tanken fastnar i undergångsscenarioer istället för att stanna kvar i själva vägvalet. Det där är inte enkelt. (ur svaret till motion B244 m. fl.)

Omställningen är också en teknisk utmaning

Det andra stycket i avsnittet Ekologiska kriser handlar om att inleda avsnittet, som i stort handlar om hur kapitalismen förvärrar dem, med att visa en förståelse för att problemen också är bredare än så:

Den mening som börjar "Mänsklighetens begränsade tekniska förmåga och sätt att organisera arbetet..." är viktig för att förstå uppgiften framför oss. Med de motioner som ersätter det med den enklare bilden att det helt enkelt bara är kapitalismens fel - bara vårt sätt att organisera arbetet - skulle vi få en bild av att en socialistisk värld enkelt skulle ha undvikit klimatförändringarna och alla de andra ekologiska kriserna, även om vi bara hade haft samma teknologi som idag. Det tror vi inte stämmer.

Det är en grav underskattning av hur stor betydelse tillgången till fossil energi hade för världens utveckling. Samma sak kan sägas om jordbrukets utbredning. En socialistisk värld hade också stått inför ett närmast omöjligt val mellan att ta världen ur fattigdom och att orsaka stora ekologiska kriser, även om problemen inte hade drivits till sin spets av kapitalet.

Däremot hade en socialistisk värld haft helt andra möjligheter att driva på teknikutvecklingen och rikta den mot samhällsproblemen. Vi hade kanske kunnat ha vindkraftparker femtio år tidigare. Vi hade kanske haft långt mer hållbara jordbrukspraktiker. [...]

Motion B250 undrar vad den första meningen om att de ekologiska kriserna går tillbaka långt i tiden syftar på. Vi tänker till exempel på hur människan utrotade megafauna eller hur beroendet av bioenergi ledde till storskalig avskogning och valjakt. (ur svaret till motion B250 m. fl.)

En poäng med att beskriva att problemet är bredare än kapitalismen är att se att det kommer vara en stor utmaning också för Vänsterpartiet att ta fram en omställningspolitik som faktiskt räcker hela vägen:

Det vi vill betona här är att omställningen inte är någon enkel uppgift och inte skulle vara det ens för ett socialistiskt samhälle. Alla politiska partier, inklusive Vänsterpartiet, behöver kunna ge svar på hur det ska gå till. Det är en viktig poäng för oss, eftersom den är en uppmaning att vi som parti behöver höja ribban för oss själva. Vi har kommit en bit på vägen med att lägga konkreta förslag som tar oss mot klimatmålen, men vi är långt ifrån framme. (ur svaret till motion B258)

Tanken att de ekologiska kriserna bara kommer ur kapitalismens slöseri eller oansvariga livsstilar står direkt emot den poäng vi vill skärpa in sist i stycket, på rad 400: att Vänsterpartiet har ett stort ansvar för att ta fram omställningsförslag som faktiskt tar oss hela vägen till utsläpp nära noll, och att det är en stor och krävande uppgift. Vi har inte lyckats med det hittills, inte för att vi varit ointresserade utan för att det inte är enkelt. Vi behöver höja ribban för oss själva. Vi återkommer till det resonemanget i programmet, tydligast på rad 1052 om att arbeta med en utsläppsbudget. (ur svaret till motion B250 m. fl.)

Det är förstås bra om forskningen sprids till allmänheten, men vårt kärnansvar som politiskt parti är inte det. Det är istället det vi skriver i meningen: att vara beredda att ta in det forskningen säger även när det är besvärligt för oss och att lägga fram politiska förslag som inte är symboliska utan förändrar verkligheten i den skala som behövs för att lösa problemen. Vi skriver inte det som lösa observationer, utan vi betonar det för att också Vänsterpartiet ställs inför utmaningar i det. (ur svaret till motion B313)

Klimatomställningen är konkret

Det är ett medvetet val att partiprogrammet framhåller just klimatfrågans avgörande betydelse:

Den poäng vi vill göra här är att säga att klimatkrisen är en brytpunkt som gör att situationen idag skiljer sig från de ekologiska kriser som finns sedan tidigare. Vi vill visa att det finns goda skäl till att Vänsterpartiet lägger fram ett omfattande investeringsprogram som handlar om just klimatet. (ur svaret till motion B257)

Programförslaget som helhet är medvetet skrivet för att fånga hela bredden av de ekologiska kriserna. De gånger vi vill sammanfatta hela den uppgift omställningen handlar om använder vi ord som just ekosystem (rad 48, 132) och ekologiska kriser (rad 385). De två första styckena i avsnittet Ekologiska kriser diskuterar såväl trängda ekosystem som kretslopp och resursförbrukning (rad 385-403).

Däremot lyfter vi ofta fram just klimatomställningen när vi ska ge exempel på viktiga miljöfrågor (t ex på rad 6, 15 och 857). Det finns två olika skäl till det.

Det ena är att det i sak är helt avgörande att världen stabiliserar klimatet för i princip alla frågor om hållbara ekosystem. I programförslaget står det till exempel att förbrukningen av fossila bränslen på många sätt är en historisk brytpunkt (rad 397). Därför vill vi att Vänsterpartiet prioriterar sänkta utsläpp högt när vi väljer vilka sakfrågor vi driver.

Det andra är att klimatomställningen så tydligt går hand i hand med en socialistisk samhällsomvandling. Fossilkapitalets roll (rad 437) gör det till exempel uppenbart att vi kommer behöva diskutera ägandefrågorna för att kunna genomföra det forskningen visar att vi behöver. Att sänka utsläpp handlar till stor del om investeringar i positiva projekt för att bygga ett land som fungerar bättre, där vi kan leva bättre liv.

Det betyder inte att det är det enda som behöver göras – vi betonar ju samtidigt på många ställen att det också finns knepiga frågor vänstern behöver ta ansvar för (t ex på rad 400, 473, 716 och 743) – men det är en bra ände att börja i för att bygga ett brett och radikalt tryck för förändring. Uppgiften att ta oss ur fossilberoendet ger en konkret och fokuserad ingång. (ur svaret till motion B477 m. fl.)

Programkommissionen har velat ha en ingång här som betonar att omställningen handlar om konkret, genomförbar sakpolitik. Därför har vi ofta exemplifierat den med formuleringar som att "fasa ut fossilberoendet", för att öka känslan av att problemet är greppbart och går att lösa. Vi tänker också att klimatdebatten i Sverige har flyttat från en fas där själva problembeskrivningen var huvudfrågan till att det handlar om vad vi ska göra. (ur svaret till B43 m. fl.)

Vi har medvetet valt rubriken Ut ur fossilberoendet för att vi visa att Vänsterpartiet har en väldigt konkret ingång i klimat- och miljöpolitiken. Vi vill genomföra ett antal konkreta projekt, som att

bygga ut vindkraften radikalt och elektrifiera industrin och transporterna. Det handlar om stora förändringar som betyder mycket för att sänka utsläppen, samtidigt som det är genomförbart och skulle vara ett bra sätt att gå mot full sysselsättning. (ur svaret till motion B477 m. fl.)

Vi tror att den strategi motionen föreslår i brödtexten skulle spela fossilkapitalet i händerna. Vi tror tvärtom att vi aktivt behöver ta oss ur den debatt som gör klimatfrågorna till ett kulturkrig och välja bättre konfliktlinjer, som de flesta människor kan enas bakom. (ur svaret till motion B301)

Vi vill att Vänsterpartiet pratar om omställningen som praktiska frågor, som de flesta skulle kunna vara överens om oavsett vilken mer principiell syn på naturen människor har. (ur svaret till motion B236 m. fl.)

Vi vill att Vänsterpartiet samlar människor kring ett ansvar för framtiden och reformer som gör verklighet av den ansvarskänslan. Vi vill inte dela upp oss mellan vilka som har vilken specifik syn på naturen - det kan vi fortsätta ha bra diskussioner om. Därför har vi medvetet undvikit att skriva om den sortens mer filosofiska synsätt på människan och naturen, som inte har direkta konsekvenser för vad vi vill göra. (ur svaret till motion B67)

Avsnittets syfte är att peka ut den övergripande strategiska inriktningen för att ta samhället ut ur fossilberoendet. Vi vill beskriva detta som ett konkret projekt som vi kan samla brett stöd för att genomföra. En del i det är att hålla fokus på det mest avgörande för klimatkrisen - fossilberoendet. Att som vissa motioner bredda frågan till att handla om alla ekologiska kriser samtidigt, eller som ger intrycket att hela samhället måste förändras i grunden, innebär i praktiken också att uppgiften att lösa det som direkt orsakar klimatförändringarna hamnar i skymundan. Det betyder inte att vi är utan politik för andra delar av de ekologiska kriserna, de står under respektive område genom hela avsnittet Vänsterpartiets grundsyn i sakfrågor.

Stycket innehåller våra stora lokomotiv för att bryta fossilberoendet: en utsläppsbudget och ett omställningsprogram. Det är radikala och omfattande förslag som ger generalverktygen för att samordna och styra samhället i rätt riktning. Som vi skriver därefter kommer det "att behövas stora investeringar, ett aktivt gemensamt ägande och en beredskap att ta konflikt med fossila ekonomiska intressen för att genomföra det". Att redigera bort förslagen eller kopplingen mellan att genomföra dem och argumenten för gemensamt ägande skulle göra vårt projekt svagare.

Vi väljer aktivt här att lyfta fram investeringar framför att betona t ex livsstilsförändringar. Det matchar också Vänsterpartiets reformförslag. Vi lägger ett medvetet fokus på vad vi som parti ska göra, snarare än tycka hur människor borde leva. (ur svaret till motion B487 m. fl.)

Vi har velat prata om omställningen som ett positivt projekt knutet till full sysselsättning, ekonomisk utveckling och bättre liv, snarare än att i första hand beskriva den som en serie "uppoftningar" som ska fördelas i befolkningen. Det motsvarar också hur Vänsterpartiets faktiska omställningsförslag ser ut. (ur svaret till motion B555)

Partiprogrammet betonar särskilt att en politisk strategi för omställning behöver prioritera förslag med stora utsläppseffekter:

Det vi skriver på rad 863 är att vi behöver fokusera på åtgärder som har stora utsläppseffekter. Det är inget fel på att försöka få olika aktörer att sluta investera i fossil verksamhet, men det är antagligen svårt att få några stora effekter av det. Så länge det fossila är lönsamt kommer det i princip alltid finnas andra investerare som är beredda att skjuta till kapital när någon drar sig ur.

Att sänka förbrukningen och därmed efterfrågan gör mycket mer direkt skillnad. Samma sak med att investera i andra energikällor och därmed skärpa konkurrensen. Vi tycker att det finns starka sakskalet för det fokus Vänsterpartiet har valt. (ur svaret till motion B499)

Omställning och ekonomisk utveckling

Flera motioner föreslog skrivningar om planetära gränser, men programkommissionen argumenterade emot det och fick stöd av kongressen:

Vi har medvetet undvikit att använda det specifika begreppet "planetära gränser", just för att det inte är självklart utan ett av många tänkbara sätt som forskare använder för att beskriva problemen. (ur svaret till motion B242 m. fl.)

Planetära gränser är ett specifikt och omdebatterat begrepp, som olika forskare ser olika på. Vi har försökt undvika skrivningar som innebär att Vänsterpartiet tar ställning i pågående naturvetenskapliga diskussioner, eller signalerar att vi lyssnar mer på vissa forskare än andra. Vi har istället försökt använda ord som uppfattas som självklara, bland annat genom att prata om ekosystemens och kretsloppets bärkraft. (ur svaret till motion B255)

Det hänger samtidigt ihop med en större diskussion om hur ekonomisk utveckling och omställning hänger ihop:

Vi har skrivit programförslaget med syfte att ge en djupare analys över hur samhällen påverkar ekosystemen än att påtala olika gränser. Vi försöker beskriva mer precist vad som hänt: att kretslopp överbelastats och att naturresurser förbrukats i snabbare takt än de förmått återhämta sig. Vi beskriver orsakerna till att ekosystemens bärkraft har överskridits genom historien: kombinationen av en begränsad teknisk förmåga och sättet att organisera arbetet.

Det grundar analysen i hur vi använder resurser snarare än att de är begränsade. Det är de förstås, men hur mycket de begränsningarna spelar roll för vårt samhälle beror helt på hur vi använder resurserna. Det är långt mer användbart för oss socialister att beskriva de sociala processer som styr hur användningen fungerar, än att fastna i resonemang om att mänsklig aktivitet i sig leder till överkonsumtion. (ur svaret till motion B250 m. fl.)

Vi betonar begränsad teknisk förmåga och kapitalismens sätt att organisera arbetet som orsaker till att den bärkraften överskrids. Vi menar att det är mer precist än att peka ut all mänsklig aktivitet som ett grundproblem. (ur svaret till motion B255)

Det har varit viktigt för oss att lyfta fram att omställningen handlar om hur vi producerar saker, i linje med de konkreta förslag Vänsterpartiet lägger fram. [...] Vi har medvetet inte uttryckt oss som om Vänsterpartiets politik skulle innebära ”minskad produktion” eller ”minskad konsumtion” i allmänhet - det gör den inte. De stora utsläppsminskningarna som kommer ur Vänsterpartiets politik handlar om att göra omfattande investeringar i vindkraft och elektrifiering, som mycket konkret kommer åt dagens beroende av fossila bränslen och bioenergi. Några specifika sorters produktion/konsumtion skulle förstås minska med den omställning Vänsterpartiet föreslår, som till exempel antalet flygresor eller fossilbilar, men många andra skulle tvärtom öka, som till exempel antalet tågresor eller välfärds- och kultursektorn. Generella minskningar av människors ekonomiska utrymme är varken effektivt som omställning eller Vänsterpartiets politik.

Sammantaget skulle de investeringar Vänsterpartiet vill göra i till exempel utbildning och politiken för full sysselsättning tvärtom öka samhällets långsiktiga förmåga att producera det vi vill ha. Den arbetstidsförkortning vi föreslår skulle möjligen dämpa den ökningen något, men den effekten är långt mindre än högern vill påskina eftersom kortare arbetsdagar visat sig öka engagemanget på många arbetsplatser och stärka människors långsiktiga hälsa.

Den omställning vi vill se handlar om att göra saker annorlunda. Ibland är det mer arbetskrävande, men både cirkulär ekonomi och vindkraft är bra exempel på att de nya sätten att göra saker kan bli nog så effektiva när vi väl arbetat med dem ett tag.

I en värld som fortfarande behöver ta sig ur fattigdomen kommer vi inte runt att omställningens nyckelfrågor handlar om hur vi producerar saker utan ett beroende av det fossila. Världen kommer behöva mer av det mesta om alla ska kunna leva bra liv. Omfördelning är bra av många skäl men det går inte att lösa klimatfrågan på det sättet.

För oss är det viktigt att se på socialism som ett frigörelseprojekt, som lägger skulden där den hör hemma – hos kapitalet. När vi ställs inför frågor som flygresandet vill vi ta tag i dem på ett sätt som går ihop med det projektet. Då är det t ex viktigt att betona att det handlar om praktiska frågor och att vi hoppas kunna utveckla den teknik som krävs

för att en dag kunna flyga mycket igen. Vi vill ställa de frågor som handlar om investeringar i mitten av debatten, för att få så starkt tryck det går på de förslag som kan betyda absolut mest för att sänka utsläppen. (ur svaret till motion B255)

Vi vill inte heller betona att kapitalet "överproducerar": de flesta saker skulle det behövas mer av i världen. Den problembeskrivningen leder till en tanke om att politiken borde sänka produktionen i världen, vilket inte är ett fungerande sätt att möta klimatkrisen och inget Vänsterpartiet lägger förslag på. (ur svaret till motion B260 m. fl.)

Det har varit viktigt för oss att betona att kapitalet driver på för att maximera sin egen vinst och att det ofta står i direkt motsättning till både tillväxt och kvalitativ ekonomisk utveckling. Högern beskriver gärna sin egen politik som att den skulle öka tillväxten, men det stämmer inte. Den nyliberala eran innebar t ex högre vinstandelar men lägre tillväxt. Vänsterpolitik skulle tvärtom innebära stora investeringar som sätter fler i meningsfullt arbete.

Det går inte att komma ner i nollutsläpp genom att i allmänhet minska produktionen, med mindre än att vi faktiskt slutar producera saker överhuvudtaget. Hälften av dagens förbrukning av stål skulle fortfarande leda till hälften av dagens utsläpp. Däremot gör det oerhört stor skillnad hur vi producerar saker. Elektrifiering och ny hållbar energi kan ofta tillsammans sänka utsläppen per producerad enhet till en bråkdel av vad de är idag. Det är ett av skälen till att utsläppen per person kan skilja sig enormt mellan länder som har ungefär samma levnadsstandard.

Därför ser Vänsterpartiets tyngsta omställningsförslag ut som de gör: de handlar om stora investeringar i vindkraft och elektrifiering. Vi kompletterar det med specifika förslag för att försöka få ner hur mycket t ex flygresor eller kött som produceras, men det är inte där vi ser de stora utsläppssänkningarna. (ur svaret till motion B262)

Tanken att mycket av produktionen i dag inte skulle fylla några behov kan låta rimlig, men håller inte för granskning. Orsaken till att Vänsterpartiet inte lägger förslag på att lägga ner stora industrier eller sluta sälja vissa varugrupper är att det mesta som produceras fyller rimliga behov. I stycket på rad 415-423 försöker vi synliggöra kapitalets slöseri på ett sätt som är mer nyanserat än så. (ur svaret till motion B265)

Motion B238 håller fram tillväxt som den främsta orsaken till kriserna, och betonar i linje med det "ändrad livsstil" och "den rika världens slit- och slängkultur" bland de viktigaste åtgärderna. [...] Även om vi håller med att människor också kommer behöva ändra en del vanor tror vi inte att det stämmer att det är där vi kan göra de största förändringarna. Istället vill vi betona den sorts investeringsprogram som Vänsterpartiet idag driver som kärnuppgiften i omställningen. (ur svaret till motion B236 m. fl.)

Motionens textförslag skulle innebära att den lösning som framhålls är att "minska konsumtionen", vilket inte matchar Vänsterpartiets politiska förslag. Vi resonerar mer kring det svaret till motion B255. Den målar också upp ett kollektivt vi som omfattar alla och säger att vi överkonsumerar. Antingen räknas inte alla de människor som skulle behöva högre levnadsstandard med i ett meningens "vi", eller så påstår den att de tvärtom borde sänka sin levnadsstandard. Ingendera är rimligt eller i linje med Vänsterpartiets politik. (ur svaret till motion B277)

De resonemangen präglar genomgående partiprogrammets skrivningar. Däremot röstade kongressen igenom en förändring av de två sista styckena i avsnittet Ekologiska kriser, som ser ut så här:

Klimatkrisen öppnar för nya, bättre sätt att organisera samhället. Det går att sänka utsläppen effektivt genom nya tekniska innovationer, beteendeförändringar, minskad konsumtion och förändrad efterfrågan. Att bevara skog och återställa våtmarker betyder också mycket.

Investeringar, innovation och storskaliga samhällsliga projekt kan ge de största effekterna. Det handlar om att ställa om produktionen och satsa på förnybar energi, järnväg, kollektivtrafik och renoveringar av miljonprogrammet. Det behövs strategier som utgår från forskning, ser till att omställningen genomförs rättvist och bygger upp ett starkt folkligt stöd. (ur partiprogrammet)

Där nämns alltså minskad konsumtion som en del i helheten. Ett exempel på det skulle kunna vara Vänsterpartiets politik för att minska flygandet, som beskrivs så här i slutet av avsnittet Infrastruktur och bostäder:

Eftersom möjligheterna till större tekniska skiften i flyget ligger så långt i framtiden är det viktigt att bygga upp ekonomiska ramverk där flyget börjar stå för sina samhällsekonomiska kostnader. Det skulle sänka utsläppen och samtidigt stärka jämlikheten, eftersom de ohållbara resvanorna framför allt finns i samhällets toppskikt. (ur partiprogrammet)

Ekosystemen och kapitalismen

Partiprogrammet går igenom hur kapitalet på olika sätt försvårar omställningen. Hur mycket hänger möjligheterna att sänka utsläppen på att förändra ägandet? Programkommissionen förklarade partiprogrammets resonemang om det i motionssvaren:

Vi är eniga om behovet av att frigöra ekonomin från kapitalets vinstmaximering. Dock krockar motionens slutsats, om att det först är när vi lämnat kapitalismen bakom oss som vi kan få en hållbar ekonomi, med den fundamentala uppgiften att genomföra

klimatomställningen i tid. Det är inte realistiskt att kapitalismen över hela världen ska falla innan vi behöver få ner utsläppen.

Verkligheten visar istället att vi kommer långt när fokus läggs på att genomföra de tekniskiften som spelar roll. Skillnaden i utsläpp per person i olika länder skiljer sig dramatiskt, också mellan länder med samma levnadsstandard. Det talar emot den bild motionens textförslag ger av att all klimatpolitik som inte bryter helt med kapitalismen skulle vara "luftslott".

Naturligtvis krockar omställningen med kapitalets intressen, och särskilt med fossilkapitalets intressen. Det är viktigt att vi beskriver det nyanserat.

Den analysen behöver också göra avtryck i vår politiska strategi. Programförslaget gör den kopplingen, i en mening som skulle strykas med motionen: "Breda strategier för att i varje läge göra det som är politiskt möjligt kommer vara helt avgörande för att hantera kapitalets intressen."

Varje verklig klimatomställning bryter på olika sätt med kapitalismen. Redan enkla åtgärder som att beskatta CO2 eller sätta upp samhällliga mål pekar mot ett samhälle där kapitalägarnas vinster allt mindre dikterar samhället i stort. Det finns ingen anledning för oss att, som i motionens textförslag, skapa en debatt om vilka klimatåtgärder som är "inom" eller "bryter med" kapitalet.

Vi behöver inte dissa några lösningar för att argumentera för att omställningen blir enklare med växande gemensamt ägande och stärkta positioner för den arbetande sidan. Alla steg framåt öppnar för fler steg framåt, öppnar för nya sätt att styra. Eller som den text på rad 472, som motionen vill stryka, beskriver det: "Klimatkrisen är ett historiskt formativt ögonblick där vi kan välja nya, bättre sätt att organisera samhället." (ur svaret till motion B308)

Om vi påstår att "klimatkrisen inte kommer kunna lösas inom kapitalismens ramar" har vi i praktiken gett upp kampen för att lösa klimatkrisen. Idén pekar mot en politisk strategi där vi lägger undan omställningskraven för att istället lägga allt krut på att försöka lägga kapitalismen bakom oss. Det tror vi vore helt fel. Precis som med demokrati, fackliga rättigheter eller jämställdhet är olika kapitalistiska samhällen väldigt olika. Skillnaderna i utsläpp per person mellan olika kapitalistiska länder är mycket stora, också om vi jämför länder med samma levnadsstandard. Det spelar stor roll hur stort genomslag vi får för de omställningsförslag vi lägger fram.

Det är också vår viktigaste invändning mot textförslaget i motion B261. Motionens textförslag ändrar nivån på analysen från att handla om hur företag fungerar till att handla om hur kapitalismen fungerar. Det finns förstås saker som analyseras bäst på den nivån, men här menar vi att det tvärtom blir mystifierande. Vinstmaximerande företag kommer att vinstmaximera, oavsett om de verkar i ett större kapitalistiskt system eller inte.

På samma sätt blir inte kritiken av kapitalismen skarpare av att göra tvärsäkra förutsägelser för hur ett kapitalistiskt samhälle kan se ut och inte. Det vi vet av historien och världen omkring oss är att de kan se helt olika ut, och ha kommit helt olika långt i omställningen. Det relevanta här är att kapitalet ofta kommer stå i vägen för den utveckling vi behöver. Det är ett argument som är mycket mer stabilt och helt tillräckligt för att motivera ett socialistiskt samhälle. (ur svaret till motion B260 m. fl.)

Vi vill undvika att texten kan tolkas som att klimatfrågan mest är en anledning för oss att argumentera för socialism. (ur svaret till motion B309)

Att klimatkrisen gett en ingång till vidare systemkritik för fler stämmer säkert. Helt klart är att en överväldigande majoritet har en probleminsikt om klimatkrisen. Utmaningen är att bygga förtroende för att det går att göra något åt det. Mycket av det här programförslaget handlar om att Vänsterpartiet behöver bli den kraft som visar vägen ut ur krisen. (ur svaret till motion B318)

Politikens roll

Partiprogrammet har en konsekvent betoning på politikens roll i omställningen, i kontrast mot hur den ofta beskrivits som ett individuellt ansvar:

Vi lägger inte över ansvaret på individen i några andra politiska frågor, av goda skäl. Programförslaget har en skrivning om det på rad 865, där vi betonar att en politisk strategi för omställning behöver bygga på förtroende för att de flesta människor gör sitt bästa i vardagen. Vi är ett politiskt parti och det relevanta vi kan göra är att ta ansvar för politiken. (ur svaret till motion B277)

Det skulle också betyda att vi lägger ansvaret inte bara på samhället utan lika mycket på "den enskilde". Så resonerar vi inte om några andra politikområden och vi tycker inte att vi ska göra det här heller. När högern försöker lägga ansvaret för sociala problem på oansvariga föräldrar kritiserar vi det, eftersom det gör att ansvaret dras undan från de politiska aktörer som faktiskt skulle kunna göra stor skillnad. Samma resonemang går att föra här. Människor får gärna göra vad de kan, men politiken ska inte luta sig mot det utan lägga förslag som faktiskt löser problemen. (ur svaret till motion B258)

Vi ser inte det som Vänsterpartiets uppgift. Vi har ett särskilt ansvar som politiskt parti i att lägga fram genomförbara, effektiva politiska förslag. Det är ingen liten utmaning och kräver att vi höjer ribban för oss själva, både i sakpolitiken och i strategierna.

Den som vill förändra sitt sätt att leva får gärna göra det. Andra organisationer kan mycket väl arbeta med att uppmuntra det. Däremot finns det ingen anledning för Vänsterpartiet att lägga sitt fokus där

istället för på det politiska ansvaret. När regeringen gör det kritiserar vi dem, med rätta, för att vilja blanda bort korten.

Däremot är det förstås en politisk uppgift att göra det enklare för människor att skifta vanor där det behövs. Vi kommer in på det på rad 869, och vi förstärker den kopplingen med det tillägg vi föreslår i svaret till motion B506. Vi föreslår en justering som förtydligar det här också. (ur svaret till motion B507)

Vi ser inte heller det som en motsättning - det vi vill säga är att Vänsterpartiet har ett specifikt ansvar för det politiska. Det vi vill synliggöra i det här stycket är att individualiseringen av samhällsproblem är ett bredare problem, som gett politiker ett sätt att rikta bort fokus från sitt eget ansvar. Det har handlat om allt från brottslighet (föräldrarna borde göra mer!) till skolan (eleverna sitter bara med sina mobiler!) till jämställda löner (gör andra val, få andra resultat!). Vänsterpartiet har varit kritiska till det av goda skäl.

Politiska partier behöver lägga fokus på det vi har agens över, politiken, och inte på det vi inte kan styra, människors livsval. Andra rörelser kan spela andra roller. (ur svaret till motion B299)

Framåt slutet av avsnittet finns ett stycke om hur klimatforskningens genomslag kom i en tid där högerns nyliberalism var ideologiskt dominerande:

Klimatforskningens genomslag kom i en omtumlande tid då stater drog sig tillbaka från sitt ansvar att styra samhällets utveckling, ivrigt pådrivna av kapitalet. I praktiken betydde det låga offentliga investeringar, attacker på välfärden och sämre jobbopportuniteter. Det skiftet drevs igenom med en ideologisk strömning full av politisk uppgivenhet, fokus på privat konsumtion och skuldbeläggning av enskilda människor för strukturella problem. Allt det här kom att präglade diskussionerna om klimatpolitiken på ett sätt som ofta ledde till låsningar. För att bygga upp stödet för omställningen kommer vi att behöva förhålla oss till den historien och utforma politiska projekt som många kan sluta upp bakom.

En del av poängen med den kritiska beskrivningen är att komma ur gamla mönster för att skapa ett bredare förtroende för omställningen:

Vi tror att den historiska bakgrunden på rad 461 är viktig för att Vänsterpartiet ska kunna möta människor som idag har ett lågt förtroende för klimat- och miljöpolitik, och vara en del av att bygga upp det förtroendet igen. Det handlar t ex om att vi ska vara noga med att aldrig skuldbelägga enskilda människor. (ur svaret till motion B297)

Breda strategier

Partiprogrammets betoning av breda strategier betyder mycket för synen på hur vi kan driva igenom omställning:

Det som räknas i slutändan är vilka förslag vi genomför i verkligheten. Med fossilkapitalet som motståndare behöver vi all bredd vi kan skapa och mer därtill. (ur svaret till motion B505)

Vi tänker tvärtom mot motionens brödtext här: det vore önsketänkande att tro att den politiska sfären ska vinna de här konflikterna mot fossilkapitalet utan att bygga sitt projekt på ett mycket brett folkligt förtroende. Att takten ska vara "trygg och stabil" betyder precis det - poängen är att vi ska gå så snabbt fram som det går att göra med det breda stöd vi behöver för att omställningen ska fortsätta rulla framåt. (ur svaret till motion B508)

Vänsterpartiet ska dra konfliktlinjerna så att vi kan samla brett stöd för det vi föreslår och vinna verkliga segrar. Det är en betoning som går igenom hela programförslaget. Naturligtvis gäller det alla områden. [...] Däremot finns det särskild anledning att trycka på det i klimatpolitiken. [...] Vi har inte råd att fastna i det kulturkrig högern vill se i klimat- och miljöfrågorna och som till exempel Miljöpartiet spelat med i för att profilera sitt eget parti.

Någon måste ta ansvar för att prata om klimatomställningen på ett sätt som medvetet bryter upp den oro vi vet att många känner - också bland våra väljare - om att den ska drivas igenom på ett sätt som präglas av oförstående för hur deras liv ser ut. Motionen målar upp en bild av att de finns en stor majoritet därute som bara väntar på att någon ska föreslå mer radikala åstramningar av flyg- och biltrafiken, men i val efter val uteblir de resultaten. Det beror inte på att människor inte förstår klimatfrågans allvar, utan på att de inte har politiskt förtroende för oss som driver frågorna. Vi behöver ett projekt som förtjänar det förtroendet.

Därför är [andra stycket under rubriken Ut ur fossilberoendet] viktigt för oss. Vi säger tre saker där:

1. Strategin måste ha fokus på förslag som ger stora effekter och samtidigt kan vinna brett stöd. Investeringar i vindkraft och nya industrier är två bra exempel på det.
2. Vi behöver visa förtroende för människor. Därför är det viktigt för oss att partiprogrammet inte skriver saker som att människor skulle vara lurade till överkonsumtion av reklamen, eller ger grönt ljus till att försöka pressa människor till individuell förändring genom skuldbeläggning. Den misstron mot människor sänker möjligheterna till riktiga, politiska framsteg.
3. De tekniska skiften vi genomför behöver fungera för alla. Takten i dem måste anpassas till det. Försöker vi göra det ekonomiskt omöjligt att köra en fossil bil innan det finns tåg, bussar och elbilar som faktiskt

fungerar som alternativ kommer vi tappa det stöd vi behöver för att ha en chans mot fossilkapitalet.

Det står för mycket på spel för att vi ska bränna människors förtroende på krav som inte har någon politisk chans att genomföras. Det som räknas är det vi genomför på riktigt. (ur svaret till motion B501)

Motionen vill bland annat stryka en skrivning om vikten av att våra förslag kan vinna brett politiskt stöd, och motiverar det med att det är självklarheter som alla kan hålla med om.

Samtidigt vill motionen lägga in en skrivning som framhåller att alla människors livsstil ska begränsas som det viktigaste med klimatomställningen. Det är inte en bred strategi. Det är tvärtom ett sätt att prata som förstärker den oro vi vet finns, också bland våra egna väljare. Det är som att motionen gör en poäng av att väcka kulturkrig kring hur människor vill leva sina liv, trots att Vänsterpartiet inte ens lägger fram sakpolitiska förslag som skulle innebära särskilt mycket uppfringar.

Det finns massor av stora, tunga klimatpolitiska förslag som inte genomförs idag, trots att de skulle kunna göras väldigt populära. Investeringar i utbyggd vindkraft är ett bra exempel. En genomtänkt politisk strategi börjar i den änden.

Naturligtvis finns det saker som kommer vara besvärliga i en radikal omställning. Däremot är det inte där de största utsläppsminskningarna finns att hämta. Att det hela tiden hamnar i centrum av debatten beror inte på att det i sak är viktigast, utan på att många dras till ett kulturkrig - högern som rationell politisk strategi, vänstern av mer svårbegripliga skäl. Vänsterpartiet har en särskild uppgift i att bryta det mönstret.

Vi vill alltså inte låta det vara det debatten kretsar kring, men naturligtvis kommer alla behöva förändra vanor och det kommer ibland upplevas som besvärligt. (ur svaret till motion B502)

Motion B602 föreslår att meningarna som betonar att klimatskatter behöver utformas för att vinna stöd hos människor stryks. Det tycker vi vore ett strategiskt misstag: klimatpolitiken riskerar stora bakslag om det är enkelt för fossilkapitalet att måla ut den som orealistisk eller ogenomtänkt.

Motion B604 vill betona att miljöskatterna ska öka snabbt snarare än långsiktigt. Det tror vi inte heller vore strategiskt klokt. Klimatomställningen kommer behöva pågå i flera årtionden. Ju tydligare politiken kan slå fast att kostnaderna för utsläpp kommer att öka långsiktigt, desto större skäl har företag och andra aktörer att börja ställa om sina verksamheter redan nu. Snabba men kontroversiella och därmed instabila höjningar av miljöskatterna ger inte alls den effekten, utan leder tvärtom till mycket kontroverser för liten effekt på utsläppen. (ur svaret till motion B602 m. fl.)

Motionen föreslår ändringar [...] som bl a tar bort formuleringen om att klimatskatter behöver formuleras klokt. Programkommissionen menar

att det finns en särskild poäng med att skriva på det sättet, mot bakgrund av att många upplevt att just klimatskatter utformats utan förståelse för människors ekonomiska situation - ibland med rätta, ibland lite snabbt och reflexivt. Det är viktigt att Vänsterpartiets svar på det är att möta människor där de är och betona att omställningen ska ske genomtänkt och tryggt. Att vi får människor med oss i det är en förutsättning för att vi ska kunna använda klimatskatter effektivt. (ur svaret till motion B603)

En ojämlik värld

Det här avsnittet försöker på ett kortfattat sätt sammanfatta en del av de maktförhållanden som skapat en så orättvis värld:

Avsnittet En ojämlik värld handlar t.ex. om hur vi människor har allt att vinna på att samarbeta och tillsammans bygga en värld i fred och frihet. Där vävs också fredsperspektivet ihop med kampen för politisk frigörelse, mot kolonialt förtryck, för fattigdomsbekämpning och byggandet av sociala rörelser.

På rad 520-522 beskriver vi vad internationell solidaritet är för Vänsterpartiet: ”Varje gång människor någonstans tar ett steg framåt, stärks också vi. Internationell solidaritet handlar om att se sig som en del av en större helhet och försvara varandras möjligheter att utvecklas fritt.” (ur svaret till motion B530 m. fl.)

Programkommissionens ambition var att beskriva olika former av imperialistisk maktdynamik på ett sätt som är konkret, begripligt och öppet för olika perspektiv:

I förslaget till partiprogram har vi i programkommissionen velat beskriva världen med både djup och precision samtidigt som vi använder vanliga ord, och bara använt komplexa ord där vi upplevt att det verkligen behövs. Vi har velat visa att det är bra med olika perspektiv för att förstå världen, snarare än att slå fast vissa begrepp och ge dem en färdig definition. Målet är att läsaren ska kunna förstå resonemangen utan ytterligare förklaringar. (ur svaret till motion B530 m. fl.)

Rasism

Avsnittet om rasism spelar en nyckelroll i partiprogrammets övergripande tema om sammanhållning:

Det viktigaste i det här avsnittet är att svara på hur vi möter högerens rasistiska berättelse och politik. Därför har vi särskilt lyft fram den dynamiken: varför kapitalet skjuter rasistiska partier framför sig, varför de allra flesta behöver se igenom det och istället agera på sina verkliga intressen. [...]

Programförslaget beskriver en tydlig antirasistisk strategi, som är väl förankrad i det arbete Vänsterpartiet gör. Den börjar i en analys av rasismen där vi betonar hur kapitalet och högern använt rasismen som strategiskt verktyg för att undvika att människor samlas för sina intressen. Vi har sett det många gånger i historien, vi ser i Trumps retorik och i den roll Timbro spelat för att normalisera SD:s rasism.

Den fortsätter i avsnittet Sammanhållning, där vi också pekar på att det krävs sociala processer som bygger förtroende mellan människor för att komma åt den rasistiska uppdelningen (rad 646). Ett exempel på det vi lyfter fram särskilt är att tillsammans ta strid för gemensamma intressen (rad 657). Den strategin kräver också saker av Vänsterpartiet. Vi börjar beskriva det på rad 671-682, fortsätter på rad 707 och avslutar sedan hela programmet med att beskriva vad det betyder för oss som organisation, på rad 1495-1511.

Kort sagt: hela det tema om sammanhållning som går genom partiprogrammet handlar om antirasistisk strategi. Det är viktigt för oss att avsnittet Rasism hänger ihop tydligt med det. (ur svaret till motion B339 m. fl.)

Stycket om rasistiska tankemönster är inte tänkt som en definition av rasism i allmänhet, utan handlar bara om hur just tankemönstren fungerar. Vi gör ingen rak definition av rasism i avsnittet, på samma sätt som vi inte gjort det i andra avsnitt. Däremot spänner det över många olika perspektiv - rasistiska strukturer, historiska processer av uteslutning, strategisk rasism, omedveten rasism osv. - som sammantaget ger en bild av vad vi menar med rasism. (ur svaret till motion B350)

I sina motionssvar föreslog programkommissionen stora omskrivningar i avsnittet för att integrera de idéer som kom i olika motioner. Alla de förändringarna bifölls av kongressen.

Vi ser flera politiska poänger vi håller med om i de textförslag motionerna lägger. Avsnittet behöver en analys av nationalismen och föreställningarna om homogena folk. Det behöver tydligare visa att analysera här också handlar om urfolk och nationella minoriteter. Vi lägger förslag på tillägg om det, som går i linje med språket i programmet i stort. Vi tror också att avsnittet som helhet blir tydligare med de tilläggen. (ur svaret till motion B339 m. fl.)

Tanken är att svara på den vilja att göra en djupare analys som finns i flera motioner, utan att avsnittet tappar den tydliga förståelsen av hur högerblocket använder rasism strategiskt. Det har varit viktigt för oss att knyta ihop analysen här med det tema om sammanhållning som går genom programförslaget. På det sättet kan programmet som helhet ge en stark grund för Vänsterpartiets antirasistiska strategier. (ur det brev programkommissionen släppte i samband med motionssvaren)

Auktoritära högerkrafter

Det här avsnittet handlar om den specifika roll auktoritära högerkrafter spelat i klassamhället och varför trygghet, hopp och sammanhållning är nyckelfaktorer för att möta dem effektivt. Det skrevs få motioner på det och det var det enda avsnitt som inte förändrades alls från originalförslaget.

Våra svar

Med avsnittet Våra svar går partiprogrammet över till att beskriva hur Vänsterpartiet tänker kring att skapa en rörelse som är stark och fokuserad nog att förändra maktstrukturerna. Det är uppdelat i två delar, Sammanhållning och Strategiska reformer, som i sin tur har underrubriker.

Avsnittet Våra svar handlar om hur Vänsterpartiets politiska projekt ser ut. Det börjar med att beskriva hur vi tänker kring att bygga makt för att kunna förändra och varför bred sammanhållning är centralt för det. Det beskriver hur vi tänker kring de större politiska rörelser som behövs och hur vi som politiskt parti tänker för att agera genomtänkt och strategiskt. (ur följebrevet till programförslaget)

Programkommissionen har medvetet tagit fram ett programförslag som resonerar mer uttryckligt om de strategiska utmaningar vi står inför. De materiella skillnaderna i människors livsvillkor är viktiga för att förstå varför det ibland kan vara så svårt att bygga den breda sammanhållning vi vill se. (ur svaret till motion B368 m. fl.)

Sammanhållning

Början av Våra svar handlar om varför just sammanhållning är så avgörande som politisk strategi och varför det kan vara svårt att lyckas med i ett samhälle där många olika maktstrukturer delar upp människor.

Den samlade strategin är också en antirasistisk och feministisk strategi. Vi har inte lagt in påminnelser om hur nästan alla våra förslag gör särskilt stor skillnad för kvinnor och rasifierade, men det är enkelt att läsa texten med de glasögonen. (ur svaret till motion B799 m. fl.)

Dock har vi medvetet undvikit att räkna upp varje specifik grupp som tjänar på viss politik, dels för att det ofta blir lite forcerat, och dels för att vi vill bygga starka argument för varför de flesta av oss vinner på breda samhällslösningar. (ur svaret till motion B940)

Eftersom en del av analysen är att det behövs många olika rörelser för att bli stark nog att förändra maktstrukturerna – att Vänsterpartiet som organisation bara är en del av en större helhet – beskriver partiprogrammet också några specifika roller de rörelserna spelar.

En viktig roll som många vänsterpartister spelar i olika rörelser är att påminna om hur politiska frågor hänger ihop och att till exempel klimatrörelsen, fackföreningsrörelsen och den antirasistiska rörelsen behöver varandra för att nå framgång. Det är ett vanligt problem att

olika rörelser inte förstår sig på varandra och därför har svårt att ta fram starka politiska strategier. (ur svaret till motion B383)

Programkommissionen har försökt få med en bredd av olika sorters organisering i det här avsnittet men vi vill undvika att det drar åt en uppräknig. Poängen med det här avsnittet är att gå in lite på hur olika rörelser fungerar på olika sätt och behöver delvis olika strategier, inte att lista vilka rörelser Vänsterpartiet stödjer. (ur svaret till motion B397)

Vänsterpartiet behöver driva förslag som de allra flesta kan tycka är rimliga. Vi skriver om det på rad 738 i programförslaget, där vi vill betona att konfliktlinjerna behöver dras medvetet för att samla människor brett. Vi tänker på det som något helt annat än att utgå från vad som är viktigt för "den breda vänstern", som vi läser som en mycket mindre del av befolkningen.

[Motionens förslag till skrivningar] ger en bild av Vänsterpartiets roll som en megafon utan eget ansvar, som vi låter olika rörelser använda för att skicka sina budskap till den politiska makten. Vi menar att Vänsterpartiet hela tiden måste utgå från egna politiska strategier, som bygger på medvetna prioriteringar. Vi kommer genomföra dem i samarbete med andra rörelser, men vi måste alltid själva tänka igenom och ta fullt ansvar för de vägval vi gör.

Ett av skälen till att det här är viktigt är att det är vanligt att rörelser har svårt att ta fram starka strategier, för att de förslag som känns bäst att driva bland de som är mest engagerade i en fråga inte alltid matchar vad det går att bygga brett stöd för och faktiskt förverkliga. En del rörelser kan hitta roller där de gör skillnad trots det - alla måste inte alltid sikta brett. Däremot är det ofta Vänsterpartiets roll att ta fram bredare strategier när en rörelse inte förmår göra det självt. Den viktiga uppgiften syns inte i motionens textförslag. (ur svaret till motion B385)

Kongressen lade till ett stycke om civil olydnad genom att bifalla motion B405, som argumenterade så här:

Här när alla mål vi nått, i princip alla segrar vi vunnit, har alla haft en gemensam punkt: De har inte kommit enkelt, de har inte tillåtits av makten, de har inte alltid skett inom det vi vanligtvis anser vara lagens ramar. Om det så gäller kvinnlig rösträtt, arbetstidsbegränsning, rätt till semester—eller mer samtida segrar som lett till avgörande förändringar i exvis miljöfarlig byggnation (med Øresundsbron som direkt exempel), stopp av exploatering och gruvprospektering på sveriges urfolks marker och liknande—så har de många gånger en gemensam nämnare och central punkt: Förändringarna har drivits och genomförts genom, och tack vare, civil olydnad.

Det har varit vilda strejker på arbetsplatser, massdemonstrationer i och kring våra samhällen, kravaller för kvinnlig rösträtt (Potatiskravallerna 1917), sammandrabbningar för att rädda växt- och kulturliv (Almstriden), eller dagens klimatprotester som på diverse vis genomförs av olika sammanslutningar av människor (Rädda Ojnare, Gruvfritt Jokkmokk, Återställ Våtmarker m.fl.) och de protester som i

olika sammanhang genomförs för att hindra tvångsdeportationer av flyktingar och/eller stoppa vapenexport. Det är 2024 och folk gömmer fortfarande flyktingar; det är 2024 och folk tvingas fortfarande fly—och sätta sin lit till de människor som är beredda att ta lagen i egna händer för att hjälpa.

Partiprogrammet betonar samtidigt, strax efter det, att politiskt arbete behöver vara ”tålmodigt, långsiktigt och strategiskt”:

Mycket av det som är hoppgivande i vår politiska historia handlar om förändringar över lång tid: kontinenter som lägger analfabetismen bakom sig, kvinnors praktiska möjligheter att arbeta i fler yrken, acceptans för HBTQI-personer osv. Vi missar dem om vi tänker på hopp som att saker en dag ska gå just snabbt och plötsligt. Det händer förstås det också, men vi har medvetet skrivit ett stycke som handlar om både snabba och långsamma politiska skiften. (ur svaret till motion B409)

Med rubriken Arbeta strategiskt börjar texten växla över till att handla om den specifika roll Vänsterpartiet spelar. Här slår partiprogrammet bland annat fast att Vänsterpartiet ”finns till för att ändra spelplanen och driva igenom nya sätt att organisera samhället”. Den meningen lades till genom programkommissionens svar på motion B415, som argumenterade så här:

Den stora utmaningen är att koppla samman alla de krav som till exempel bostadslösa ungdomar, utsliten vårdpersonal eller kompromisslösa klimataktivisterna ställer med en kamp för ett annat samhälle. Vi måste redan nu formulera och ta kamp för de krav som är nödvändiga och samtidigt vara tydliga med att många av dessa också utmanar de nuvarande maktförhållandena i grunden.

Diskussionen om reform eller revolution är en återvändsgränd, påpekade redan Vänsterpartiets legendariske partiledare CH Hermansson. Inget krav, ingen strid för förbättringar är oviktig, inget framsteg, ingen vinst för liten att kämpa för. Men det gäller att inte stanna på halva vägen, menade han, och argumenterade för reformer som ingriper så djupt i samhällets struktur att de bereder väg för ett annat sätt att organisera samhället. (ur motion B415)

Programkommissionen såg en poäng med de resonemangen:

En del av det vi menar med att arbeta strategiskt är att lägga krut på de strider som både är möjliga att vinna och som förändrar själva det landskap konflikterna sker i. (ur svaret till motion B414 m. fl.)

Partiprogrammet fortsätter med att poängtera breda strategier och att politiska förslag behöver vara genomtänkta och bygga på stabil forskning:

När vi driver krav som gäller specifika grupper, kan vi göra det på sätt som knyter an till bredare intressen. Alla har rätt till fullvärdig vård,

oavsett vem du är. Alla behöver veta att samhället kommer skydda oss mot våld. Alla behöver kunna lita på att rättssäkerheten fungerar.

När högern försöker bryta ut en grupp och t ex neka dem en viss sorts vård, behöver vi visa att det i förlängningen påverkar alla om vi inte försvarar de som pekas ut just nu. Vi tar upp det resonemanget mer uttryckligt [i början av avsnittet Alla människors lika värde]. Varje enskild lagändring behöver naturligtvis inte ha en direkt betydelse för alla, men det är viktigt att framstegen i det politiska projektet som helhet gör det. (ur svaret till motion B412)

[Stycket om att utveckla kloka politiska lösningar] innehåller resonemang som behöver vara viktiga i Vänsterpartiets partikultur. Det är en ofrånkomlig del av en demokratisk rörelse att människor kommer på förslag på hur samhället skulle kunna förändras som låter bra vid första ansyn, men visar sig komplicerade, praktiskt ogenomförbara eller feltänkta när vi tar oss tid att syna dem närmare. Vi behöver en partikultur på alla nivåer som möter det på ett genomtänkt sätt.

Det här blir särskilt viktigt i ett politiskt landskap där högern inte tvekar att slänga sig med nya infall varje vecka för att hålla igång sina kulturkrig. Vi behöver särskilja oss från det. Ett parti som siktar på att faktiskt genomföra sin politik behöver en högre ribba för sina politiska förslag än ett parti som mest vill ha åsikter. När Vänsterpartiet lägger sin tyngd bakom ett förslag ska alla veta att det är ett förslag som kommer hålla hela vägen och leverera förändring på riktigt.

För att komma dit räcker det inte att vara överens om målet, utan vi behöver en partikultur som är bra på att tänka till en gång extra - också de gånger när det skulle kännas helt rätt att på sittande möte anta ett nytt förslag från en entusiastisk medlem. Det kan handla om att råka ta över synsätt som är allmänt accepterade i samhället (som när vi såg lite för okritiskt på bioenergi som en naturlig energikälla). Det kan också handla om att råka falla in en kritik av rådande idéer som inte är sakligt välgrundad (som när vi tänkte på GMO-växter som mindre naturliga än växter som förädlats med andra metoder). Stycket försöker beskriva några av de fallgroparna och vilken sorts partikultur vi behöver för att undvika att hamna i dem. (ur svaret till motion B414 m. fl.)

Strategiska reformer

Efter att ha resonerat kring sammanhållning, organisering och strategiska grundprinciper går partiprogrammet vidare till ett avsnitt som tillämpar allt det i ett politiskt projekt:

Den del som heter Strategiska reformer beskriver hur de större politiska reformer vi vill se hänger ihop och bildar en självförstärkande helhet. Vi beskriver inte själva reformerna mer konkret här, utan det kommer i nästa avsnitt. I stället resonerar den här delen kring vilka roller olika sorters reformer spelar i vår övergripande strategi.

Avslutningen av det samlar ihop vårt politiska projekt och avrundar hela den första delen av partiprogrammet. Här knyter vi ihop samhällssynen och det vi vill göra konkret till en beskrivning av socialism, som vi pratar om i första hand som en riktning men också som ett annat samhälle än det vi lever i idag. (ur följebrevet till programförslaget)

Vi har försökt lägga upp avsnittet Strategiska reformer på ett sätt som visar hur olika förslag hänger ihop med varandra, snarare än som en topplista över vad som är mest prioriterat. Därför vill vi gärna börja med de förslag som handlar om att ta bättre tillvara på människors arbete.

Vilka politiska prioriteringar vi gör i till exempel en valrörelse behöver vara öppet för beslut för att vi ska kunna ta fram starka politiska strategier. Därför tycker vi att det vore olyckligt om partiprogrammet var skrivet så att det alltid är just fossilberoendet som ska vara det viktigaste Vänsterpartiet vill prata om. (ur svaret till motion B518)

I förslaget till partiprogram har programkommissionen valt att beskriva ett antal strategiska reformer som vi skriver ”både gör livet rikare och friare, här och nu, och bygger upp människors möjligheter att driva sina intressen framöver”. Vi vill inte fastna i högerens kulturkrigsdebatter, utan behöver komma förbi det för att göra verklig skillnad. Vi menar att den ideologiska kampen om nationen visserligen är intressant och definitivt viktig, men inte på samma sätt en strategisk fråga på de premisser som tidigare har beskrivits i förslaget till program. (ur svaret till motion B527)

Ekonomisk utveckling

Partiprogrammet lyfter fram att Vänsterpartiets politik skulle bygga en mycket starkare samhällsekonomi:

Många människor uppfattar idag en skillnad mellan höger och vänster i att ”höger är mer fokuserad på ekonomi och tillväxt medan vänster är mer fokuserad på människor och omsorg”. Vänsterpartiet har jobbat mycket med att bryta upp den bilden, inte minst utifrån strategidokumentet. Vi vill att partiprogrammet ger en bra grund för det.

En del i det handlar om att visa att vänstern står mycket starkare än högern också i en rak ekonomisk-politisk debatt om hur vi bygger en starkare ekonomi. Därför har vi på en del ställen i partiprogrammet formulerat argumenten för det och medvetet valt att just där inte växla över diskussionen till att istället handla om jämlikhet eller demokrati. Allt det finns med i programförslaget som helhet.

Den "ekonomi" vi pratar om här är inte någon annans ekonomi – det är den ekonomi som handlar om att ordna en hållbar energiförsörjning, att tåget går som det ska och att det finns en tvättmaskin av hög kvalitet att köpa i affären. Högern är dåliga på verklig ekonomi. Vänstern har goda skäl att prata om det. (ur svaret till motion B430 m. fl.)

Genom arbetet stöper vi om den värld vi lever i, som vi skriver i avsnittet Arbete och gemenskap. Vi vill synliggöra arbetet som den centrala faktorn i att bygga en välfungerande samhällsekonomi - och när vi gör det syns också den potentiella makt människor har. (ur svaret till motion B458)

Förslaget till partiprogram har en tydlig tråd om att synliggöra det omsorgsarbete som ofta läggs extra på kvinnor men som är helt nödvändigt för att samhället alls ska fungera. Avsikten i [tredje stycket under rubriken Arbete ger utveckling] är att lyfta fram vikten av högre ambitioner för människors välfärd genom exempelvis skola, hemtjänst, assistans och förskola. Det leder både till friare liv och en klokare användning av människors arbetsförmåga. Om hemtjänsten fungerar bra, kan de anhöriga lägga mindre tid på att hjälpa till med städningen och mer tid till att ta en kopp kaffe tillsammans och fråga om vad som pågår i livet. Det sista är ett bra exempel på ett omsorgsarbete som ofta osynliggörs och som görs bäst i nära relationer. (ur svaret till motion B441)

Programkommissionens ingång här är att arbetstidsförkortning både är en frihetsreform och ett bättre sätt att arbeta. Få människor behöver övertygas om att det vore befriande att kunna arbeta lite mindre. Däremot tänker många att det inte kommer gå för att det kommer bli så mycket mindre gjort. Vår argumentation för att vi sammantaget arbetar effektivare med en kortare arbetsdag, och att samhället därför kommer fungera också med lite kortare arbetsdagar, är därför helt avgörande för att bygga stöd för reformen.

Som vi skrivit på andra ställen handlar samhällsekonomin om allt det arbete som vi faktiskt behöver. Det finns ingen anledning att låta kapitalet stå oemotsagda när de låtsats som att ekonomisk framgång mäts i hur mycket avkastning de kan ta ut från produktionen. Det är vänsterns politiska förslag som skulle lägga grunden för verklig, långsiktig ekonomisk utveckling. (ur svaret till motion B443 m. fl.)

Det innehåller också en formulering om att "dela på jobben" som skulle vara olycklig, eftersom det tappar perspektivet att vi arbetar effektivare med kortare arbetsdagar och lätt ger en bild av att vi samtidigt ska dela på inkomsterna från de jobben. (ur svaret till motion B446)

Det vi skriver är att utvecklingen i stort går mot mer komplex produktion. Det är ett starkt argument för att alla verksamheter behöver arbeta med ett större förtroende för människors yrkeskunnande.

Vi vill också betona att de allra flesta människor idag arbetar med saker där yrkeskunnande gör stor skillnad - det är vanligtvis just därför arbetet har varit svårt att automatisera. Den verkligheten står i stark kontrast till högerens världsbild, som gärna vill ge en bild av att mycket lågbetalt arbete kan utföras av vem som helst och tona ned poängen med att investera i utbildning. (ur svaret till motion B469)

Programkommissionen instämmer i att utbildningssystemet också är viktigt för individen men vill ändå hålla fast vid vikten av att betona samhällsnyttan. Vi ser det som en av socialismens styrkor att se utbildning som en förutsättning för ekonomin och att ta ansvar för helheten, så att den kan styras mot det samhälle vi vill ha. Att den också ska vara inriktad mot att stärka människors möjligheter att leva goda liv, och kunna delta aktivt i samhället, skriver vi redan om i stycket på rad 1111. (ur svaret till motion B649 m. fl.)

Texten under rubriken Trygghet och självständighet handlar mycket om att visa hur ekonomisk förändring har djupgående konsekvenser för hur fria liv vi kan leva, både materiellt och socialt.

En av poängerna med att använda det ganska vardagliga begreppet social press är att synliggöra att det arbete som behövs här inte bara handlar om det som är brottsligt, utan också om att förändra ganska vardagliga normer för hur vi förhåller oss till varandra. Arbetet med Stopp min kropp är ett bra exempel på det. Det barn som är tryggt med att säga nej när farmor vill ha en kram kommer också ha en starkare integritet överhuvudtaget. (ur svaret till motion B449 m. fl.)

Ägande

Under rubriken Demokratiska ägandeformer börjar partiprogrammet utveckla vad betoningen på ägandefrågor i Frihetens hinder betyder för Vänsterpartiets politiska projekt:

Poängen med att skriva att "till exempel fossilkapitalet" sitter på "illegitim politisk makt" är att börja argumentationen för att gå i socialistisk riktning i den ände som allra flest människor intuitivt kommer att se poängen med. I princip vem som helst som överhuvudtaget är öppen för att lyssna på det vi säger kommer kunna hålla med om att det är ett stort problem att just fossilkapitalet har så mycket politisk makt - det är enkelt och uppenbart.

I meningen därpå breddar vi det argumentet lite genom att påpeka att inte är "långsiktigt hållbart" att ett fåtal samlar på sig "absurda förmögenheter". Det är inte riktigt lika självklart för alla, men fortfarande ganska enkelt att ro hem.

För oss är det här viktiga nyckelmeningar, för det stakar ut ett sätt för Vänsterpartiet att prata om ägandet som en av de stora framtidsfrågorna. Vi vill att till med en och annan borgerlig väljare ska humma med i att visst, det där har de ju en poäng i. Det kan vara ett av våra starka kort, precis som marknadsskolan, om vi lägger upp argumentationen rätt och är fria att låta den mynna ut i ett konkret förslag som matchar läget.

Motionens skrivningar leder till en mycket svagare argumentation, som istället bygger på den principiella ståndpunkten att det är odemokratiskt att det finns en överklass och att arbetarklassen därför borde ta över makten i världen. Vi tror inte att det upplägget fungerar alls lika bra för att samla människor. (ur svaret till motion B474)

De resonemangen mynnar sedan ut i en avslutning av avsnittet som beskriver vad det betyder för oss att vi är ett socialistiskt parti.

En tanke vi har haft med upplägget av programförslaget är att bjuda in en ny läsare till en argumentation för varför vi behöver gå i en socialistisk riktning. Därför börjar vi med utgångspunkter och värderingar som är vänster, men också så brett omfattande att de flesta läsare kommer dela dem. Utifrån det visar vi att klassamhället och kapitalet står i vägen för människors möjligheter att leva goda och fria liv. Vi börjar skissa på ett politiskt projekt som adresserar de här olika problemen i avsnittet Våra svar, och senare i det avsnittet knyter vi ihop trådarna och drar ut perspektivet lite längre in i framtiden.

Då syns det långt tydligare varför det som för många kan framstå som en lite hårdragen idé - att vi behöver bygga ett samhälle som lägger kapitalismen bakom oss - är en naturlig fortsättning på enkla resonemang de flesta ser poängen med.

Därför vill vi inte börja programmet med att slå fast hur ett socialistiskt samhälle ska se ut och hoppas att alla läsare genast ska känna sig hemma med det perspektivet. Vi behöver börja där människor är, i de problem och lösningar som de flesta ser att vi har framför oss.

Det är för att vi vill lösa de problemen, för att vi vill göra samhället bättre, som vi blivit socialister. Inte för att Marx sade det eller för att vi har hittat på några väldigt särskilda värderingar. Som någon sade på ett av de lokala möten vi hade om programförslaget: Om socialismen är *rationell* så måste den vara en slutsats, inte en premiss! Om socialismen är en *trosats* behöver den däremot bara vara en premiss. (ur svaret till B26 m. fl.)

Den politiska utmaningen handlar om att visa att det är enkelt och rationellt för de flesta människor att ta samhället i socialistisk och feministisk riktning. Det viktigaste är den ände vi börjar i (klokare ägandeformer i skolan) snarare än hur det skulle kunna bli en dag i framtiden (demokrati på alla arbetsplatser).

Vänsterpartiet har inte någon plan för hur det perfekta samhället ser ut, och det är av goda skäl. Verkliga samhällen växer fram historiskt. I

avsnittet Avslutning (rad 887) försöker vi ge visionerna rätt roll för den praktiska rörelsen: de handlar om hoppet om ett bättre samhälle. (ur följebrevet)

Den balans vi försöker hålla här är mellan att å ena sidan ge en tydlig riktning, å andra sidan undvika skriva så konkret att en långsiktig ambition vi har låter som ett konkret förslag. (ur svaret till motion B476)

Tillägget i motion B551 om ett samhälle "fritt från alla former av förtryck" låter också lite väl idealiserande i våra öron. Tvärtom tänker vi att det finns en poäng i att tänka att också ett socialistiskt samhälle kommer ha sina historiska problem. Om inte annat sätter ett par tusen år av klassamhällen och patriarkat spår som kommer ta lång tid att komma ur. (ur svaret till motion B550 m. fl.)

Motion B546 menar att frasen "kärlek och omsorg om varandra" är vag ... Programkommissionen menar dock att kärlek och omsorg är centrala värden i det jämställda socialistiska samhälle vi vill bygga tillsammans, där de mellanmänniska relationerna ges utrymme att blomstra. Meningen anspelar på arbetstidsförkortning och är också en del i att avrunda den röda tråd om omsorgsarbetets politiska betydelse som går genom programförslaget. (ur svaret till motion B546)

På en del håll fanns det redan innan partiprogramdiskussionen en oro för att Vänsterpartiet inte stod stabilt i det socialistiska perspektivet. Många motioner ville på olika sätt förtydliga det och programkommissionen lade in flera förändringar i motionssvaren för att möta det:

Vi skrev programförslaget med utgångspunkten att Vänsterpartiet står tryggt med båda fötterna i marxism och feminism. Strategidokumentets inriktning om att göra det enkelt för fler att se sig som vänster bygger på den tryggheten, men det märks tydligt i en del motioner att den inte är självklar överallt. Vi [...] föreslår flera förändringar som förhoppningsvis kan lösa ut det. (ur det brev programkommissionen släppte i samband med motionssvaren)

Programkommissionens utgångspunkt har varit att Vänsterpartiet är ett parti som är mycket tryggt i sin socialistiska riktning, och att uppgiften framför oss är den kongressen 2020 slog fast i Strategidokumentet: att hitta nya sätt att formulera sig för att ta en större roll i svensk politik. Därför skrev vi också ett programförslag som syftar till att öppna för fler att börja se socialism som ett politiskt projekt som svarar på dagens problem. Det innebar att vi växlade från en betoning på att säga trygga nyckelord många gånger - socialism, kapitalism osv. - till en betoning på att förklara i vardagliga termer varför ägande och makt spelar roll.

Uppenbarligen var den utgångspunkten inte helt realistisk. Det syns i den här motionen och andra att det på sina håll finns en oro för att Vänsterpartiets socialism inte alls är självklar, och då behöver partiprogrammet också adressera det. Vi har försökt ta fram förslag på

nya skrivningar som svarar på det, och gör det på ett sätt som fungerar bra med det projekt som beskrivs i Strategidokumentet. (ur svaret till motion B533)

De förändringarna gjordes bland annat i slutet av avsnitten Inledningen, Klasssamhället och kapitalet och Våra svar. Kongressen biföll de nya skrivningarna.

Några motioner väckte också frågor kring vad uttrycket "av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov" i slutet av avsnittet betyder för oss. En av dem var B547:

Programförslaget har en tydlig betoning på att lönearbetarnas fackliga organisationer behöver en starkare förhandlingsposition gentemot kapitalägarna. De fackliga organisationernas självständighet betonas samtidigt som Vänsterpartiets roll i att stärka dem i sin villkors- och löneförhandlade roll understryks. Det är en rimlig och riktig inriktning i ett kapitalistiskt samhälle där de fackliga organisationerna har en avgörande roll i klasskampen och kampen för en progressiv samhällsförändring. Vänsterpartiet varken kan eller vill ersätta de fackliga organisationernas roll och ställning på arbetsmarknaden. De fackliga organisationerna har dessutom en potential att samla och mobilisera människor, där de finns och verkar, genom demokratiska processer i en omfattning som inget politiskt parti kan komma i närheten av.

Som självständigt socialistiskt och feministiskt parti (kursiverat ord), som utmanar det kapitalistiska systemet, behöver vi däremot tydliggöra att vår vision om socialism innebär att vi tar steg i riktning mot ett annat samhälle, med ett annat sätt att värdera arbete än i det nuvarande. En socialistisk vision sträcker sig bortom nästa löneförhandling. Det är ingen naturlag att det är just stora löneskillnader som motiverar människor att skaffa sig en högskoleutbildning. Det är heller ingen naturlag att arbeten inom branscher som i grunden är samhälls- nedbrytande ska vara de mest lönsamma och högavlönade. I ett socialistiskt samhälle motiveras vi istället att arbeta, så som det även slås fast på rad 908 i programförslaget, "av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov".

Motionen ville se en skrivning om att socialism för oss är ett samhälle där "det slitsammaste och mest samhällsbärande arbetet är det som värdesätts mest". Den avslogs av kongressen efter att programkommissionen resonerat kring det i sina motionssvar:

Programkommissionen tycker att motion B547 väcker bra frågor. Vi tänker nog alla på socialism som ett samhälle där det slitsamma arbete som fortfarande behöver utföras på olika sätt fördelas mer rättvist i befolkningen. Arbetarrörelsen handlar också redan här och nu på olika sätt om en upprättelse knuten till att ha stått för tungt men lågbetalt arbete. Motionens brödtext beskriver också på ett bra sätt hur det perspektivet skaver mot den strategiska realiteten att vi behöver bygga

en brett politiskt subjekt kring ett projekt som alla har mycket att vinna på.

Vi har inget bra svar på det, mer än att - som motionen påpekar - skrivningen "av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov" fångar en del av det vi vill åt här. Ett socialistiskt samhälle kommer också ha sina problem att ta itu med, och det här kommer säkert vara ett av dem.

Vi vill i slutändan inte skriva in det här, utan hålla kvar betoningen på att de allra flesta har allt att vinna på socialism. Ett skäl till det är att förslaget till skrivning är svår att knyta till våra politiska reformer, de saker Vänsterpartiet gör. Skulle vi skriva in den behöver vi också ett svar på vad det innebär för vårt politiska arbete. Kanske räcker det med att prata om jämlikhet, men förslaget till skrivning pekar ju bortom det - med goda skäl. (ur svaret till motion B547 m. fl.)

För oss är [det] en del av den materialistiska utgångspunkten: vi börjar i verkligheten som den ser ut i dag, inte med stora principer som världen ska böja sig inför. Efter de resonemang vi fört i Frihetens hinder och Våra svar blir det tydligare att "av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov" är en enkel, praktisk och ganska självklar utgångspunkt för att bygga ett bättre samhälle. Då undviker vi att den blir läst som en moralisk pekpinne. (ur svaret till B21)

Vänsterpartiets grundsyn i sakfrågor

I följebrevet förklarade programkommissionen några av sina tankar kring formen för den andra halvan av partiprogrammet:

Resten av partiprogrammet är skrivet som en kompletterande bilaga till den övergripande berättelsen, där vi tar upp olika sakfrågor och beskriver vilka politiska förändringar Vänsterpartiet driver på för. Avsnittet är lite av ett uppslagsverk med sakförslag och förhållningssätt på olika områden. Den här delen gör partiprogrammet till ett verktyg för kongresserna att ge partistyrelsen en bra grund att stå på när vi tar fram politiska ställningstaganden.

Texterna är ganska renodlade till att handla om politiska förslag. Vi har med enstaka meningar som ger lite bakgrund och knyter an till det tidigare, men har hållit hårt i tyglarna där för att texten inte ska växa.

Det har varit en utmaning att hitta en uppsättning rubriker i det här avsnittet som blir heltäckande utan att vara överlappande. Det skulle vara lätt att komma på fler rubriker, men vi vill undvika att olika reformer upprepas på flera ställen. Dels är det för att hålla tillbaka längden på partiprogrammet, dels för att det ska finnas ett och bara ett ställe där kongressen avgör hur vi ser på en viss sakfråga.

Det har varit viktigt för oss att vara öppna för att politik hela tiden behöver kunna förändras. Vi skriver i form av generella inriktningar framför absoluta krav, för att ge framtidens partistyrelser ett lagom handlingsutrymme i nya politiska situationer. Vi har försökt formulera problem och förslag så att texten håller också om tio år.

För att göra det har det varit viktigt att försöka fånga kärnan i de politiska linjerna. Vi vill att programmet ska ge en tydlig riktning utan att låsa Vänsterpartiet vid specifika positioner. Det innebär också att det som står kan spela en tydligare roll i partiets ställningstaganden.

Ett problem vi sett är att partiprogrammet ibland kommit att överskugga valdokumenten, för att det varit formulerat lika konkret och men samtidigt innehåller krav som går längre, för att de är mer långsiktiga. Det kan ta udden av de utspel vi gör i valrörelserna, som då framstår som små jämfört med partiprogrammets skrivningar. Vi vill att det ska vara tvärtom: att partiprogrammet ger en mer lös och övergripande berättelse medan valdokumenten innehåller skarpa, spännande krav som skulle kunna bli verklighet med ett bra valresultat. (ur följebrevet till programförslaget)

Att vi inte har särskilda rubriker för t ex klass, feminism eller klimatfrågan här i Vänsterpartiets grundsyn i sakfrågor beror på att det leder till upprepningar. Vi vill dels hålla programmet så kort det går, dels att det ska vara enkelt att förändra Vänsterpartiets politik med en förändring på en plats i dokumentet. (ur svaret till motion B555)

Det var stora skillnader i hur många motioner som gällde de olika avsnitten i Vänsterpartiets grundsyn i sakfrågor. Nedan finns nedslag i diskussionen om några, men inte alla, avsnitt.

Ägande med helhetssyn

Programkommissionen argumenterade emot flera motioner som föreslog mer specifika skrivningar om hur bank- och finansväsendet ska ägas:

Vi delar också i grunden motionens syn på att finansväsendet behöver ägas gemensamt och skrivningarna i programmet är tänkta att läsas på ungefär det sättet. Däremot har vi medvetet undvikit den sorts skrivning motionen föreslår, av två skäl.

Det främsta skälet är att det leder till att långsiktiga ambitioner låter som konkreta reformförslag till nästa valrörelse. Det begränsar vårt strategiska handlingsutrymme. I en situation där vi vill fokusera på att t ex staten ska ta över en viss bank, som är i kris eller skapat en skandal, behöver vi kunna lägga förslag som adresserar den situationen och få allt fokus på det.

Det andra är att det inte finns någon anledning att slå fast exakt hur alla banker ska ägas idag. Vi kan låta det vara en öppen fråga hur små lokala banker ska ägas, till exempel. Precis som med marknadsskolan finns det goda skäl att dra konfliktlinjerna så att vi kommer åt de största problemen och skapar så lite utrymme för våra motståndare att växla över debatten i andra spår som möjligt. (ur svaret till motion B464)

Till skillnad från ett förstatligande av bankväsendet finns just nu öppningar för förslag om att avskaffa marknadsskolan. Det är genom att genomföra det, med stöd av en bred opinion, som vi öppnar dörren till att fortsätta med fler områden.

Vilka förslag som är strategiskt kloka att lägga fram behöver bero på situationen och är därmed mycket mer konkret än programmet bör vara. I en kris där bankerna kräver statliga garantier kan vi använda det som ingång exempelvis och i de situationerna behöver vi kunna gå fram med specifika förslag som är anpassade till den verklighet som då råder. Ett partiprogram som i stället är väldigt konkret och specifikt med ett helt annat förslag är inte ett stöd i det arbetet och öppnar upp för motståndare att skifta fokus från det vi vill prata om till något annat.

Partiprogrammet behöver ge Vänsterpartiet utrymme att välja våra strider samtidigt som det ger en tydlig riktning. Programmet ska ge en ram för vårt agerande men inte peka ut konkreta förslag ägnade åt specifika situationer. (ur svaret till motion B174)

Kongressen biföll inte de motionerna, men lade däremot till två meningar med en lite mer principiellt formulerat målsättning:

På sikt bör bankväsendet i sin helhet demokratiseras. Tills dess behövs en hårdare reglering av bankernas samhällspåverkande verksamhet.

De kom från motion B580, som argumenterade så här:

Det finns knappt en finanskris på global eller lokal nivå som inte går att koppla till problem skapat av privatägda finansiella institutioner. Dessa kriser får som regel förödande konsekvenser för både samhälle, individ och i förlängningen även natur. Med vår ekonomis utformning har vi även lämnat över sedelpressen till dem som gör sin profit på att trycka mer pengar även om det kallas utlåning.

Det privatägda bankväsendet och dess förgreningar visar kontinuerligt på sin oförmåga till att vara samhällsbärande och regleringar kan bara åtgärda delar av problematiken. Den är likt välfärden en verksamhet som i sin helhet bör styras, kontrolleras och ägas demokratiskt. (ur motion B580)

Starka försäkringar

Meningen om funktionshinder i andra stycket är medvetet formulerad för att sätta bristen på tillgänglighet i centrum av analysen. En funktionsnedsättning behöver i sig inte leda till problem:

Vi föreslår en formulering som utgår från begreppet funktionshinder, för att markera att det också handlar om hur arbetsplatser förmår organisera arbetet. (ur svaret till motion B606 m. fl.)

Utbildning

Det tredje stycket i avsnittet innehåller flera noggrant balanserade meningar, bland annat om olika ägandeformer i skolan:

I avsnittet om marknadsskolan betonar programförslaget att gemensamt ägande är det tryggaste alternativet för att säkra att skolor drivs med helhetssyn och genuin omsorg om elevernas bästa (rad 1119). Det innebär att samtidigt som vi ser att det stora problemet är de aktörer som bara är där för pengarna, är det i första hand fler gemensamt ägda skolor vi vill se för att bygga upp ett stabilt och välfungerande skolsystem. (ur följebrevet)

I nyckelformuleringen om ägandet i skolan markerar vi att Vänsterpartiet ser gemensamt ägande som den tryggaste ägandeformen. Det är ett sätt att formulera det som håller öppet för att det finns stora skillnader mellan andra ägandeformer. Kort sagt: vinstjakten är ett problem i en annan storleksordning än ideella friskolor, men det är i första hand fler gemensamt ägda skolor vi vill se för att bygga upp ett stabilt och välfungerande skolsystem.. Den beskrivningen ger tydlig

långsiktig riktning samtidigt som den gör det möjligt att prioritera och välja sina konfliktlinjer.

Motion B636 skulle begränsa det utrymme för politisk strategi, eftersom den istället drar ett rakt streck mellan gemensamt ägande och alla andra ägandeformer. Vi är osäkra på om det är intentionen, men vi tror att det vore olyckligt. Oavsett vilken strategi man föredrar just nu finns det en poäng med att partiprogrammet är öppet för olika strategiska vägval.

Att Vänsterpartiet förespråkar ett statligt huvudansvar för skolan har aldrig handlat om att staten ensam ska ha makten att bestämma över skolan utan även i framtiden behövs ett samspel mellan kommun och stat. Men redan idag är det staten som genom styrdokument så som skollag och läroplanerna drar upp ramarna för skolan. Då är det också rimligt att staten tar ansvar för finansieringen så alla skolor har möjlighet att leva upp till styrdokumentet. Allt detta finns väl utvecklat i flera andra dokument. (ur svaret till motion B635 m. fl.)

Avsnitten Utbildning och Vård och omsorg bearbetades överhuvudtaget mycket i processen, med många nya skrivningar både i förslagen till motionssvar och genom att kongressen biföll olika motioner. De flesta av de diskussionerna handlade snarare om hur partiprogrammet bäst fångar Vänsterpartiets politik än om att det fanns olika åsikter om sakfrågor eller strategier.

Seriöst företagande

Flera motioner var på olika sätt inne på att markera en mer begränsande inställning till gruvdrift. Programkommissionen argumenterade för att partiprogrammet behövde de mer öppna skrivningar de föreslagit och fick bifall till det:

I gruvpolitiken finns en betoning på större gemensamt ägande, för att den ska drivas med ett långsiktigt helhetsperspektiv som ser till såväl de globala behoven som lokala naturvärden och den ekonomiska utvecklingen i närområdet (rad 1166). (ur följebrevet)

Vi vil inte heller slå fast att "den globala exploateringen av naturresurser i jordskorpan ... måste minska". Ska världen ta sig ur fattigdomen kommer det behövas mycket mineraler. Den målkonflikten är reell och har inga enkla lösningar. (ur svaret till motion B516)

Gruvindustrins verksamhet är ett ingrepp på miljön och ekologin i sitt närområde, men ingreppet är också nödvändigt för att Sverige ska kunna ta ansvar för klimatförändringarna, där lösningen kommer att kräva mineraler bland annat för elektrifieringen. En modernisering av det svenska samhället, där vi möter de miljö- och klimatutmaningar vi står inför, måste innebära att gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället.

Vänsterpartiet har förespråkat att kraven på att öppna gruva i Sverige är och ska vara högt ställda och att gruvnäringen i dag ska ta ett större ansvar för ekologi och biologi vid gruvdriften. Det är dock viktigt att vid beslut även väga in de socioekonomiska möjligheter som en gruva innebär. Genom nya gruvetableringar skapas framtidstro i regioner som tidigare drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning stor påverkan på miljö och omgivning. Mot nya exploateringar står många gånger andra intressen som måste tas på allvar.

Vänsterpartiet har, i motioner och förslag i riksdagen, till exempel lyft att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd, dvs. tillstånd för att prospektera mineral för att i framtiden eventuellt kunna bryta, i kärnområden för renskötsel och dessutom ska fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. berörd sameby, alltid ges rätt att yttra sig över ansökan. Vi har också krävt att rätten att bryta malm i en fyndighet, s.k. bearbetningskoncession, endast ska ges om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden, inklusive kostnader för efterbehandling, inkluderas. Vänsterpartiet har även lyft i motioner till riksdagen att regeringen bör utreda möjligheten till stödstrukturer till gruvindustrin för återbruk och återvinning.

Det finns inget principiellt svar på om och hur en viss gruva ska drivas, men programkommissionen försöker beskriva de faktorer som väger tungt för oss när vi skriver att de "behöver drivas med ett långsiktigt helhetsperspektiv som ser till såväl de globala behoven som lokala naturvärden och den ekonomiska utvecklingen i närområdet" (rad 1174) och att statens historiska oförrätter mot nationella minoriteter kräver en medvetenhet om markanvändningens betydelse (rad 1325). I gruvpolitiken finns en betoning på större gemensamt ägande, för att den ska drivas med ett långsiktigt helhetsperspektiv som ser till såväl de globala behoven som lokala naturvärden och den ekonomiska utvecklingen i närområdet (rad 1166).

Programkommissionen ser ett problem i att det stycke B699 föreslår drar åt att en kritisk hållning till gruvbrytning som inte riktigt tar in att klimatomställningen ser ut att ställa frågorna om hur mycket gruvbrytning vi behöver på sin spets. Det verkar väldigt osannolikt att vi på global nivå kan både genomföra klimatomställning och ta världen ur fattigdom samtidigt som "gruvdriften minskar". Sverige behöver ta sin del av ansvaret i det. Återbruk och återvinning är bra, men vi behöver vara försiktiga med vilka förväntningar vi ställer upp på att det ska kunna leverera stor mängder mineraler.

På rad 1328-1332 finns en bred skrivning om stärkta rättigheter till kulturarv och markanvändningens betydelse, som är skriven för att vara en del av Vänsterpartiets ställningstaganden kring både gruvor och andra projekt. Vilka rättigheter t ex samer har i de processerna är i högsta grad en politisk fråga. Det syns bl a i hur Vänsterpartiet agerat kring det, som vi redovisat ovan, och i hur olika tolkningar det finns av vad internationell rätt egentligen slår fast. Därför behöver skrivningarna

i partiprogrammet förklara varför det är viktigt för oss, utan att låsa partistyrelsen i ett specifikt ställningstagande. Då tror vi det är bättre att skriva om den historiska bakgrunden av förtryck och att politiken behöver ta sitt avstamp i det. (ur svaret till motion B698 m. fl.)

Skogsbruket diskuterades på ett liknande sätt:

Vi kan till exempel vara kritiska till kalhyggen utan att partiprogrammet slår fast att kalhyggesfritt alltid är lösningen för alla sorters skog. Förhoppningsvis kan vi komma bort från det helt, men det behövs ett utrymme för att forskningen inte är entydig. (ur svaret till motion B707 m. fl.)

Infrastruktur och bostäder

Energipolitiken var en av de större debatterna på kongressen. Den övergripande ingång programkommissionen föreslog präglar fortfarande partiprogrammet:

I energipolitiken betonar programförslaget sänkta klimatutsläpp och en radikal utbyggnad av elproduktionen. (ur följebrevet)

Klimatfrågan har högsta prioritet. Utöver det finns en skrivning om att se till projektens miljökonsekvenser och säkerhet över hela livscykeln [...] Klimatomställningen är stor, komplex och ställer oss inför nya frågeställningar. Det har varit viktigt för oss att programförslaget är tydligt med att omställningen inte bara är svår på grund av kapitalet, utan också för att det i sak är en stor och krävande uppgift. [...]

Vänsterpartiet har inte någon färdig energipolitisk plan för var all den hållbara energi vi behöver ska komma från. Vi tror att det är bra att ha en ödmjuk grundhållning i det.

Det är till exempel rimligt att länder som Sverige, som har långt bättre förutsättningar för elproduktion än de flesta, siktar på att vara ett av de länder som exporterar hållbar energi i en framtida värld där det inte längre är oljeproducerande länder som har den rollen. (ur svaret till motion B516)

Däremot ändrade kongressen på att programförslaget inte innehöll något skarpt ställningstagande till kärnkraften.

Programkommissionen resonerade om det i motionssvaren:

Vi vill att Vänsterpartiet ska ha den ingång alla partier borde ha i de tekniska diskussioner som kommer med klimatomställningen: en beredskap att lyssna på forskningen och ompröva gamla ståndpunkter. Vi vill att vår politikutveckling löpande tar till sig det till exempel IPCC skriver och bygger förslagen på det. [...]

Ingången att vara öppen för forskningen gör det också enklare för oss att undvika det kulturkrig högern gärna vill se om kärnkraften. Vi kan möta dem med att de gärna får visa hur det ska gå till i praktiken och att

vindkraft verkar vara en både snabbare och billigare väg framåt. (ur svaret till motion B712 m. fl.)

Kongressens beslut innebar istället ett tillägg om att ”Vänsterpartiet avvisar planerna på att bygga ut kärnkraften som en väg ur fossilberoendet” under rubriken Ut ur fossilberoendet i Våra svar. I början av Strategiska reformer markerades också en ambition om att en dag kunna fasa ut inte bara fossilberoendet utan också kärnkraften.

Sist i avsnittet finns ett stycke som tar upp varför flyget behöver stå för sina samhällsekonomiska kostnader:

Redan en rak beskattning av varor eller tjänster som de rikaste konsumerar i långt högre utsträckning än andra kan tydligt stärka jämlikheten om bara intäkterna används på ett jämlikt sätt. Skulle vi t ex dela ut dem i form av höjt barnbidrag eller på andra sätt som ger alla ungefär lika mycket skulle de flesta entydigt vinna på det, även om de också konsumerar den varan eller tjänsten ibland. I de här fallet kan vi förstärka den effekten ytterligare genom en progressiv flygskatt.

Det kommer vara en stor utmaning att hitta inte bara acceptans, utan tillräckligt brett folkligt tryck för en politik som sänker utsläppen från flyget i direkt konflikt med starka kapitalintressen. Jämlikheten är en viktig ingång i det. Om människor märker att politiken effektivt kan begränsa utsläppen i t ex tjänsteresorna och hos de som idag har de mest ohållbara resvanorna, är det mycket mer sannolikt att det går att forma ett bredare tryck på att fortsätta gå mot att flyget ska stå för sina verkliga kostnader. (ur svaret till motion B752 m. fl.)

Utveckla tekniken

Några motioner handlade om upphovsrätten, med anledning av partiprogrammets skrivningar om att ”bygga upp digitala allmänningar med fri tillgång till mänsklighetens samlade kunskap och kultur”. Programkommissionen utvecklade resonemangen på det i motionssvaren:

Programkommissionen menar att det är viktigt att skilja på mål och medel i diskussionen om upphovsrätt. Målen är goda möjligheter att skapa kultur, ta del av den och leva på sitt arbete. [...] Det finns en uppsjö av medel för att nå de målen.

Hur upphovsrätten ser ut är ett av de medlen. Vänsterpartiet har därför drivit frågan om en stark upphovsrätt i motioner och lagförslag. Vi har bland annat föreslagit att den svenska upphovsrättslagstiftning måste stärkas och att den måste ha ett tydligt kulturskaparperspektiv. I det förslaget vi skarpare skrivningar om bland annat information och ersättning. Vi har också föreslagit en utredning som ska se över

upphovsrättslagstiftningen i relation till AI:s inläring på upphovsrättsskyddat material.

Allt talar för att det kommer behövas förändringar i upphovsrätten allt eftersom tekniken utvecklas. När Vänsterpartiet ställs inför frågor om hur den ska se ut i framtiden behöver vi utgå från våra mål, lyssna på alla argument och vara beredda på att det uppstår komplexa målkonflikter.

Vi vill att Vänsterpartiet möter oroliga kulturarbetare med att vi alltid försvarar goda möjligheter att leva på sitt arbete, inte att allt kommer vara som förr. Ibland kommer de nya svaren behöva likna den gamla debatten om bibliotekens utlåning av böcker, som var lång och utdragen men kunde lösas med en ersättningsmodell.

Upphovsrätt ska vara något en del människor behöver hålla koll på sitt yrkesliv. Det har varit viktigt för Vänsterpartiet att se kritiskt på hur den vänts mot privatpersoner. Den är inte gjord för det. Människor behöver kunna dela kultur med varandra, skapa nya verk utifrån gamla och lägga upp bilder på nätet utan att oroa sig för att plötsligt bli stämde. Vi har alla möjligheter som samhälle att kombinera den friheten med goda villkor för kulturarbetare.

Också inom ramen för professionellt arbete ställer upphovsrätten oss inför komplexa frågor. Hur stark citaträtten är gör t ex stor skillnad för möjligheterna att producera dokumentärfilm och andra nya verk som bygger på gamla.

Av alla de här skälen har programkommissionen medvetet valt skrivningar som inte gör upphovsrätten till ett mål i sig. Därför har det också varit viktigt för oss med ett stort utrymme för kommande partistyreelser att navigera i nya debatter som kan uppstå.

Digitala allmänningar är tänkt som en bred skrivning. Wikipedia är ett bra exempel på en viktig digital allmänning. Läkemedel som av olika skäl släppts utan patent är ett annat. Det vi vill åt är att Vänsterpartiet med politiska förslag kan stärka alla möjliga sorters digitala allmänningar. Vänsterpartiets förslag om digitala bibliotek är ett exempel, men också helt andra saker. Många gemensamt ägda institutioner sitter på kunskap och kultur som det finns all anledning att använda friare. Staten kan också använda sin position som upphandlare av t ex programvara för att stärka de digitala allmänningarna.

Det går med andra ord mycket väl att stärka de digitala allmänningarna utan några förändringar alls i upphovsrätten. Naturligtvis är nyttan av dem ett av de mål vi vill väga in i framtida diskussioner om hur upphovsrätten behöver utvecklas, men skrivningen betyder inte mer än så. (ur svaret till motion B758 m. fl.)

Internationella relationer

Rysslands invasion av Ukraina ledde till att Vänsterpartiets syn på det säkerhetspolitiska läget förändrades och det präglar också partiprogrammet. Så här beskrev programkommissionen sina utgångspunkter:

Sverige och världen står i dag inför större utmaningar än på länge och vi befinner oss i ett i många avseenden nytt säkerhetspolitiskt läge. Den säkerhetspolitiska situationen i Europa har förändrats och försämrats. Vi ser växande motsättningar, militär upprustning och ökad konfrontation på vår kontinent och i vårt närområde. Sverige är inte Ukraina, men Sveriges roll i omvärlden har förändrats.

Programkommissionen delar uppfattningen om att hur Sveriges försvar ska se ut måste grunda sig i en självständig säkerhetspolitiska analys. Vi menar att ett starkt totalförsvar är nödvändigt för att skapa ett trovärdigt svenskt försvar och ett robust samhälle som kan stå emot kriser och konflikter. Det viktiga är ett fungerande totalförsvar i alla delar. Det innebär en fungerande sjukvård och omsorg i så väl fredstid som vid en kris, en god krisberedskap och ett välorganiserat civilt försvar. Men också ett militärt försvar som bygger på folklig förankring och har en god operativ förmåga. (ur svaret till motion B847 m. fl.)

Invasionen av Ukraina ledde också till att programkommissionen ville formulera det tredje stycket i avsnittet, som handlar om vapenproduktion och -export, särskilt noggrant:

Sverige exporterade 2023 krigsmateriel till ett värde av drygt 18 miljarder kronor. På listan över köparna finns ett antal diktaturer och ofria länder. När lagstiftningen skärptes 2018 var Vänsterpartiet det enda partiet som röstade för ett absolut förbud av export till diktaturer, stater som är i krig eller begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Det är tydligt att de andra partiernas lagskärpning var otillräcklig. Exporten till diktaturer, stater som är i krig eller begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna stiger för varje år som går. Vänsterpartiet stödjer de institutioner och regelverk som kontrollerar vapenexporten idag och vill skärpa reglerna för import, utlåning och uthyrning av krigsmateriel.

Programkommissionens förslag till text är menat att beskriva den grundsyn på frågorna som ligger bakom den politiken. Precis som på andra områden har vi velat ge utrymme för partistyrelsen att navigera de politiska situationer som uppkommer och utveckla förslagen.

Med Rysslands invasion av Ukraina blev det tydligt att skrivningarna i det tidigare programmet inte alltid tog höjd för oväntade politiska situationer. Därför har det varit viktigt för oss att formulera oss genomtänkt här, för att skrivningarna ska kunna hantera också nästa oväntade situation. Det går att ha olika åsikter vilka former av stöd Sverige ska ge till Ukraina i just den här situationen och samtidigt vara

överens om att det kan uppstå situationer där Sverige behöver stödja ett annat land med vapen. Vi vill kunna diskutera problemen med vapenexport utan att hamna i ett absolut resonemang.

Stycket på rad 1398 betonar därför att världen behöver gå mot nedrustning, diplomatiska lösningar och färre vapen. Vi föreslår att det också avrundas med en slutsats om vad det betyder för Sverige, så att det ramas in konsekvent. De resonemangen fortsätter sedan på rad 1412:

”Sverige kan ofta göra störst skillnad genom att konsekvent försvara internationell rätt, mänskliga rättigheter och gemensamma ekonomiska insatser. Människor världen över har gemensamma intressen av en ekonomisk och demokratisk frigörelse. Det syns till exempel i arbetet för att säkra generiska läkemedel eller mot handelsavtal som inskränker utrymmet för demokratiska beslut. Vi vill att Sverige verkar för skuldavskrivning, solidariskt bistånd och rättvisa handelsvillkor.”

Sammantaget ger det en mycket stark riktning för Vänsterpartiets syn på vilken roll Sverige ska spela i världen.

De motioner som vill förbjuda all vapenexport ger inte någon förklaring av hur deras förslag på skrivning ska tolkas i diskussionen om vapenstöd till Ukraina. Undantaget är motion B844 som vill skriva in att vi kan ställa oss bakom statligt vapenstöd i fall där ett folk attackeras av en imperialistisk stormakt. Men en ny skrivning behöver ta höjd för att vi kan behöva hantera ytterligare nya situationer, där bakgrunden inte är densamma som i Ukraina.

Motionerna som förespråkar en avveckling av svensk vapenexport lämnar en rad följdfrågor obesvarade. Gäller då det omvända, att Sveriges försvar aldrig ska köpa vapen från andra länder? Betyder det att Vänsterpartiets syn på försvarspolitik ska vara att varje land ska bygga på en helt egen militär produktion? Hur går det ihop med små staters möjligheter att upprätthålla en försvarsförmåga? En helt och hållet inhemsk vapenproduktion skulle bli mycket kostsam och innebära betydande ökning av försvarsutgifternas andel av statsbudgeten.

Det finns flera motioner som diskuterar problemen med vapenexport på ett konstruktivt sätt och ger förslag på skärpningar eller förtydliganden. Naturligtvis ska det ske en noggrann reglering och ett arbete för att säkerställa att vapnen inte i ett senare skede hamnar i orätta händer. Men all Vänsterpartiets politik bör inte stå med i vårt partiprogram. För programkommissionen har det varit viktigt att lägga fokus på målsättningarna och inte på specifika regler.

Om länder som Finland eller Estland vill köpa svenska vapen, vill vi att Vänsterpartiet ska kunna ta ställning till det t.ex. utifrån situationen i omvärlden. Det skulle vara orimligt att låsa Vänsterpartiet till att oavsett världsläget vara emot det. Vänsterpartiet behöver en linje som bygger på tydliga värderingar, håller för följdfrågor och går att tillämpa i realpolitiska situationer.

Programkommissionen menar att det varken är strategiskt eller önskvärt att ge upp hela den svenska vapenproduktionen. Enligt folkrätten har länder rätt att försvara sig militärt. Det är en viktig princip för att värna små staters nationella självbestämmande. Det finns inga motioner på förslaget till partiprogram om att avskaffa det militära försvaret. Utan en svensk vapenproduktion blir Sverige helt och hållet beroende av andra stater. Vi kan inte se annat än att konsekvensen av motionerna B834 och B839 skulle vara att Sverige ska köpa nödvändig krigsmateriel från andra länder. Det skulle göra Sverige än mer utsatt för andra länders och militära alliansers nyckfullhet och riskera att dra in oss i krig och konflikter vi själva inte valt. Vi ser inte hur det skulle gå ihop att vara för ett militärt försvar men emot vapenproduktion.

[...] Programkommissionen vill, som det står i vårt förslag, se ett starkt statligt ägande i vapenproduktionen för att säkerhetspolitiska nyckelbeslut ska fattas med ett helhetsperspektiv. Det är rimligt med ett starkt statligt ägande i en sektor som är så avgörande för svensk säkerhet. Däremot har vi här, precis som på andra ställen i programförslaget, föredragit att prata om en riktning. Det viktiga är huvuddragen snarare än att precis varje underleverantör ägs av staten. (ur svaret till motion B830 m. fl.)

Kongressen beslutade att lägga till den sista meningen i det stycket, som handlar om att förbjuda vapenexport till diktaturer och andra länder, genom att bifalla motion B841.

Sverige blev Natomedlem mitt under processen med att ta fram det nya partiprogrammet. Programkommissionen lade fram skrivningar som speglade det i motionssvaren och förklarade hur de tänkt kring det fjärde stycket:

Programkommissionen vill vara tydliga med att vi i sak delar uppfattning med de flesta av motionerna som rör Nato. Nato är en kärnvapenallians som bygger på militarism och bidrar till ökade spänningar i världen. Sverige ska inte vara medlem i Nato. Sveriges militära alliansfrihet har varit det bästa sättet att gynna säkerheten för medborgarna. På så vis har Sverige kunnat göra självständiga säkerhetspolitiska analyser och hållit sig utanför krig och konflikter. Programkommissionen är av uppfattningen att det även fortsättningsvis vore den bästa och mest framgångsrika strategin.

Den 7 mars 2024 inträdde Sverige som fullvärdig medlem i Nato. Det innebär att vi kan formulera partiprogrammet mer direkt kring det. Vi föreslår en ny skrivning nedan. Den är tänkt att vara mycket tydlig med att Vänsterpartiet vill att Sverige lämnar Nato, utan att underskatta uppgiften att samla stöd för att kunna genomföra det.

Vi kommer behöva utveckla långsiktiga strategier för att skapa en situation där det blir tydligt att Sveriges skulle stå i en bättre säkerhetspolitisk situation utanför Nato än som medlemmar. En del i

det är att börja bygga upp förutsättningar för andra, defensiva försvarssamarbeten, till exempel mellan de nordiska länderna. [...]

Motion B857 vill att Sverige ska avbryta samarbeten med Nato och USA. Programkommissionen menar att meningen på rad 1404-1406 redan tydligt problematiserar Sveriges förhållande till stormakter som t.ex. USA. Programkommissionen menar att inte vore strategiskt riktigt att avbryta alla samarbeten med USA, inte ens om det enbart handlade om militära sådana. Open Skies-avtalet är t.ex. ett bra exempel på en fredsbyggande mekanism där medlemsländerna tillåts fredlig flygspaning över varandras territorium. På så vis kan man kontrollera att andra länder inte förbereder militära åtgärder. USA drog sig dessvärre ur avtalet under Trumps presidentskap, men programkommissionen menar ändå att det kan tjäna som ett bra exempel på militära samarbeten eller avtal Sverige bör ha med USA.

Motion B843 vill att Vänsterpartiet ska arbeta för Natos upplösning. Programkommissionen menar att vänstern behöver svar på hur vi bygger upp en säkerhetspolitisk ordning som klarar att skydda små länder från stormakternas övertramp. Nato är av uppenbara skäl inte ett bra svar på det – men vänsterns säkerhetspolitiska svar behöver också vara något mycket mer än att bara upplösa Nato.

I många östeuropeiska länder är det vanligt att vänstern ser sina länders anslutning till Nato som ett viktigt realpolitiskt vägval. De är väl medvetna om alla Natos problem och skulle mycket hellre bygga en säkerhetspolitisk ordning på en mer stabil grund, men här och nu ser de inga andra fungerande alternativ för att skydda sig från Rysslands aggression. Samma diskussion finns i den finska vänstern.

Sverige är inte i den situationen, men det är frågeställningar vi behöver ha med oss när vi formulerar en bättre väg framåt än Natomedlemskap. Det finns ingen anledning att utesluta t.ex. försvarssamarbeten mellan små länder som en del i ett realistiskt säkerhetspolitiskt alternativ. Vi behöver också undvika skrivningar som är så principiella att vi ser ut att vara helt oförstående inför att olika länder är i olika säkerhetspolitiska situationer. (ur svaret till motion B843 m. fl.)

Vi har också medvetet undvikit den mer generella formuleringen "militärt alliansfritt", eftersom vi t ex skulle kunna se framför oss ett defensivt försvarssamarbete med de andra nordiska länderna, utanför Nato. (ur svaret till motion B529)

Kongressen biföll de förslagen till skrivningar och lade till de tre sista meningarna i stycket genom att bifalla motion B863.

Partiprogrammet innehåller en EU-kritik som försöker hitta ett mer strategiskt förhållningssätt än det fokus på utträde som fanns i tidigare partiprogram:

I EU-kritiken innebär programförslaget en strategi som är öppen för olika vägar framåt, snarare än att rikta fokus helt på utträde. Att sätta de politiska grundfrågorna i första rummet är ett sätt att börja bygga upp

ett brett stöd för en EU-kritisk hållning igen. Förslaget är delvis inspirerat av den linje det danska vänsterpartiet Enhedslisten har valt.

I programkommissionens förslag skriver vi fortfarande om att lämna EU. Ett av skälen till det är att vi inte delar den optimistiska hållningen till EU som återfinns i motionen och som andra partier har. Det finns starka strukturella skäl till att EU t.ex. begränsar medlemsländernas demokratiska möjligheter att föra vänsterpolitik. Den nyktra förståelsen av förutsättningarna är en avgörande skillnad mot exempelvis Miljöpartiet, som ser EU mer som en neutral institution. [...]

Det som är nytt med programförslaget är en strategi för att bli fler som ser de problemen. Konflikten kring Sverigepriser är ett bra exempel. När populära förslag krockar med EU:s regelverk har det ett helt annat genomslag än hundra föreläsningar. I de situationerna är det enklare för oss att samla stöd om vi visar en öppenhet för olika vägar framåt. Det kan till exempel handla om att förhandla om undantag, som många andra medlemsländer gjort. Alternativet att lämna är en av de vägar vi är beredda att pröva. Den öppenheten gynnar de frågor vi driver och ger oss bättre möjligheter att samla en bredare vänsterkritik av EU. Därför föreslår vi avslag på de motioner där ett EU-utträde är ett absolut krav. Det handlar inte om en mildrad EU-kritik, utan tvärt om ett strategiskt vägval för att samla människor för en EU-kritisk hållning. (ur svaret till motion B522 m. fl.)

Vänsterpartiet

Partiprogrammet avslutas med ett avsnitt om Vänsterpartiet som organisation som bygger mycket på strategidokumentet från 2020.

En del av att vara ett parti som agerar, snarare än tycker, är att politisk och organisatorisk strategi tvinnas samman. Strategidokumentet har varit viktiga för att kongressen ska besluta om vilken sorts organisation vi vill bygga. Några av de ställningstagandena tycker vi passar i ett partiprogram, inte minst för att vi lägger fram ett förslag som resonerar mer uttryckligt om Vänsterpartiets politiska strategier. Därför ligger det ett avsnitt om det allra sist i programmet (rad 1483). Vi har velat hålla det på en övergripande och långsiktig nivå, eftersom det behövs ett stort utrymme för att utveckla det synsätt Vänsterpartiet har idag vidare. (ur följebrevet)

Ett par motioner ville formulera om meningen om att Vänsterpartiet ”inspireras av de marxistiska och feministiska idétraditionerna när vi utvecklar vårt praktiska arbete och våra politiska förslag.” Programkommissionen försvarade sin formulering:

För programkommissionen har det varit viktigt att den meningen tar avstamp i det praktiska arbetet och matchar vilken roll teorin spelar för oss i verklig politikutveckling. Om vi till exempel tar fram en ny

arbetsmarknadspolitik eller ett kommunalt handlingsprogram är det inte så att vi "handleds av" marxistisk och feministisk teori - de ger ju inte den sortens svar. Det är sällan de konkreta politiska strategierna direkt hänger direkt på en specifik teoretisk poäng, så det blir inte heller riktigt rätt att säga att vi "utgår" från dem eller att de är "verktyg".

Däremot tänker vi att det matchar verkligheten att säga att vi just inspireras av våra idétraditioner i de processerna. Utan marxistisk och feministisk teori skulle vårt politiska projekt vara långt fottigare. Vi söker oss till det inte för att vi måste, utan för att det ger mening, sammanhang och riktning till det vi håller på med. (ur svaret till motion B905 m. fl.)

En del av ambitionen med det här programförslaget har varit att formulera ett politiskt projekt som är tydligt inspirerat av Marx och en materialistisk grundsyn på människan och samhället, samtidigt som det handlar om de strategiska vägval vi står inför här och nu. En viktig anledning till att marxistiska traditionen fortsätter vara relevant är för att den fortsätter att utvecklas och vi har velat skriva ett program som speglar den utvecklingen. [...]

Vi har använt många perspektiv från Marx i det här programmet för att vi tror att de idéerna ger en bra början på svar i många av de diskussioner som pågår i vänstern idag - om arbetets roll, om egenintressen och solidaritet, om att inte ägna sig för mycket åt att skriva recept för framtidens kök. (ur svaret till motion B910)

Programkommissionen har en annan bild av den marxistiska idétraditionen än den motionens textförslag ger uttryck för. Vi ser det som en rik, bred och spretig idétradition, som utvecklats på vitt skilda sätt i olika historiska miljöer. Att det skulle finnas en entydig form, "marxismen", som skulle kunna leverera raka svar på hur vi ska analysera samhället är varken sant, önskvärt eller något Marx skulle ha uppskattat. (ur svaret till B38)

Några motioner ville se motsvarande tillägg om ekologins roll för vår förståelse av världen. Programkommissionen föreslog istället den bredare skrivning som finns med om att lyssna på forskningen:

Poängen med meningen på rad 1488 är att säga något om vilken roll politisk teori spelar för oss i det praktiska politiska arbetet. Det är inte att säga "vi bryr oss mycket om klass och kön" – det och många andra saker vi bryr oss om har redan framgått av programmet. Därför skulle det bli konstigt att lägga till en mening om till exempel "ekologiskt ansvarstagande" som i motion B911.

Däremot finns det en poäng i det flera av motionerna skriver om att vi vill bygga våra argument och vår politik på evidens. Det är en bredare poäng som omfattar alla politikområden, men som blir särskilt framträdande i klimat- och miljöfrågorna. Vi föreslår därför ett tillägg till texten: "Vi är beredda att lyssna på forskningen och förena de insikterna med politisk handling." (ur svaret till motion B911 m. fl.)

I motionssvaren resonerade programkommissionen också om ordet förtroendekultur:

Begreppet förtroendekultur kommer från det strategidokument kongressen 2020 beslutade om, som kopplade ihop det med vår politiska strategi i stort. Det är en av de röda trådarna i Strategidokumentet och handlar om vikten av att vi som organisation bygger förtroende, både bland människor i stort och inom vår egen organisation.

Det finns ett helt avsnitt om förtroendekultur där som går igenom varför det gör oss starkare som rörelse och uttryckligt svarar på de tänkbara missförstånd som tas upp i motionen. Här är ett kort utdrag:

"Misstroende kan spridas uppifrån, till exempel genom att medlemmars förmåga att förstå knepiga beslut ifrågasätts, eller att inte leva upp till ett transparent och motiverande ledarskap. Misstroende kan också gödas nedifrån genom att till exempel ifrågasätta ledningens legitimitet och avsikter. Vår partikultur bör gå i motsatt riktning. Vi vill ha ledningar med tydliga mandat som uppträder inbjudande och förtroendeingivande, en öppen och tydlig debatt och en välgrundad känsla bland alla medlemmar att partiets demokrati fungerar. Det är inte minst viktigt ur ett internfeministiskt perspektiv när kvinnor oftare ifrågasätts utifrån personliga egenskaper, medan män får politisk kritik."

I programförslaget har vi medvetet knutit an till den politiska analysen och byggt vidare på den i resonemangen om sammanhållning. Vi pratar om förtroende som en social process, något som är bredare än att människor visar respekt för varandra. Det handlar om att bygga relationer som gör det enklare att samarbeta för att vi känner oss trygga med att andra har goda intentioner – trots att vi lever i ett samhälle som ger människor vitt skilda erfarenheter, med högerkrafter som aktivt sprider misstroende mellan människor.

Eftersom vi vill bli ett parti med en bredare roll i svensk politik, spelar det här stor roll också för oss som organisation. Vi behöver vara ett parti där många människor som kommer in från olika håll kan samarbeta för gemensamma mål och känna sig trygga med att alla är här med goda intentioner. Därför har vi velat göra samma koppling som strategidokumentet mellan förtroendebyggande i samhället i stort (rad 55, 622-682) och i Vänsterpartiet. (ur svaret till motion B917)

Bilaga: Bifallna motioner

Många motioner bifölls i praktiken genom att programkommissionen föreslog ny text som kongressen sedan biföll.

Utöver alla dem biföll kongressen ett fyrtiotal motioner:

B12-B13	B224	B655
B100	B294	B663
B141	B304	B669
B143	B333	B686
B146	B377	B691
B149	B405	B712-B713
B150-B151	B437	B721
B160	B439	B732
B165	B456	B786
B171	B460	B789
B175	B466	B841
B204	B500	B863
B221	B580	B899
B222	B625	B924
B223	B647	

